

คำอธิบายของปัญญาชนฝ่ายที่สนับสนุน กับฝ่ายที่ต่อต้านการปฏิวัติสยาม 2475

รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์*

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นับเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เหตุการณ์หนึ่งที่มีผลกระทบอย่างมากต่อบุคคลหลายกลุ่มและหลายฝ่าย และที่สำคัญคือ มีความหมายที่แตกต่างกันเป็นอย่างมากในการรับรู้ของปัญญาชนและในระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ทั้งในอดีตที่ผ่านมาแล้ว ในห้วงเวลาที่ผ่าน และในยุคสมัยปัจจุบัน ฉะนั้น บทความนี้ จึงมีความประสงค์ที่จะแยกแยะให้เห็นว่าความหมายที่แตกต่างอย่างสุดขั้วระหว่างกลุ่ม/พันธมิตรที่สนับสนุนเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 กับกลุ่ม/พันธมิตรที่คัดค้านและต่อต้านเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ว่ามีลักษณะที่ต่างกันอย่างไร มีการให้เหตุผลอย่างไร และมีน้ำหนัก และจุดเน้นในคำอธิบายของกลุ่มตนอย่างไร

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยความคิดเห็นของกลุ่ม/พันธมิตรที่สนับสนุนเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อน และเป็นคำอธิบายที่มีพลังก่อนที่ความคิดเห็นของกลุ่ม/พันธมิตรที่ต่อต้านเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 จะมีเริ่มอิทธิพลและแพร่หลายในสังคมการเมืองไทย ดังนั้น ในที่นี้ ผู้เขียนจึงขอศึกษากลุ่ม/พันธมิตรฝ่ายสนับสนุนเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 เป็นลำดับแรก และจะศึกษากลุ่ม/พันธมิตรที่คัดค้านหรือต่อต้านเป็นลำดับที่สอง

ในอันที่จริง ความคิดเห็นของปัญญาชนทั้งสองกลุ่มอาจจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน หรือเกิดขึ้นในห้วงเวลาเดียวกัน แต่ความคิดเห็นของฝ่ายสนับสนุนนั้นเห็นได้ชัดว่า มีอิทธิพลและมีพลังอย่างมากอยู่ในช่วงเวลาแรกภายหลังการสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ ความคิดเห็นของกลุ่ม/พันธมิตรที่คัดค้านต่อต้านเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 จึงดูว่าจะไม่มีพลังมากนักในช่วงเวลาแรก แต่จะมีเสียงที่ดังมากขึ้น และมีความสำคัญมากขึ้นภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการรัฐประหารปี 2490 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มก้าวหน้าของคณะราษฎร นำโดยปรีดี พนมยงค์ได้เสื่อมอำนาจลงไปในนั้น กล่าวได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่ม/พันธมิตรที่คัดค้านและต่อต้านเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 จะมีอิทธิพลและมีพลังขึ้นมาก รวมทั้งมีอย่างต่อเนื่องตราบจนปัจจุบัน

* คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในประการต่อมา และโดยเหตุผลที่ได้กล่าวแล้วว่า การศึกษาในที่นี้ ได้จัดลำดับความคิดเห็นของฝ่ายสนับสนุนขึ้นก่อน และศึกษาความคิดเห็นของฝ่ายต่อต้านในภายหลัง บทความนี้จึงขอใช้คำว่า “การปฏิวัติสยาม 2475” เป็นแกนกลางของการเล่าเรื่องทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบความคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายได้อย่างมีระบบว่ามีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

ในการศึกษาเรื่องราวในลักษณะนี้ ในอันที่จริงสามารถกระทำได้ในหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นการศึกษาปัญญาชนและผู้คนที่เกี่ยวข้องกับทั้งสองฝ่ายทั้งหมด ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน ประการหนึ่ง และศึกษาความคิดต้นแบบ ซึ่งปัญญาชนคนสำคัญๆ ของทั้งสองกลุ่มได้คิดและได้เขียนคำอธิบายของตนไว้ด้วยตนเองอย่างโดดเด่นในอีกประการหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดบางประการ ผู้เขียน ขอเลือกใช้แนวทางการศึกษาในประการหลัง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน และเพื่อให้เห็นลักษณะที่เป็นจุดกำเนิด และเป็นแบบแผนของความคิดเห็นของทั้งสองกลุ่ม/พันธมิตรเป็นสำคัญ ฉะนั้น ในที่นี้ ผู้เขียนจึงได้เลือกนักคิดที่มีความโดดเด่นและมีความสามารถเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม/พันธมิตร โดยเลือกกลุ่ม/พันธมิตรละ 3 คน โดยที่ตัวแทนของกลุ่ม/พันธมิตรแรก ได้แก่ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, ปรีดี พนมยงค์ และกุหลาบ สายประดิษฐ์ ส่วนตัวแทนของกลุ่ม/พันธมิตรที่คัดค้านต่อต้านการปฏิวัติสยาม 2475 ผู้เขียนได้เลือกที่จะศึกษางานเขียนของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, จงกล ไกรฤกษ์ และ อุดม ศรีสุวรรณ เป็นตัวแทน

แน่นอนว่าบุคคลทั้ง 6 ท่านนั้น มีลักษณะเฉพาะของตนเองอยู่ด้วยเป็นอันมาก และในหลายๆ กรณีแต่ละคนต่างมีความขัดแย้งกันเอง และมีการกล่าวโจมตีกันเองอยู่ด้วย ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถจัดเป็นกลุ่มเดียวกันได้ในหลายๆ เรื่อง แต่กล่าวเฉพาะเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 แล้ว พบได้ว่า 3 คนแรก มีการแสดงความคิดเห็นที่สนับสนุนและให้การรับรองเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ว่ามีความชอบธรรมทางการเมือง และมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ประเทศสยามกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ มีการปกครองอย่างใหม่ที่ดีกว่าที่เป็นมาแต่เดิม ความคิดเห็นและจุดยืนดังกล่าวตรงข้ามโดยสิ้นเชิงกับความเห็นร่วมกันของ 3 คนในกลุ่ม/พันธมิตรกลุ่มหลัง ที่เห็นว่าเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 นอกจากจะไม่ได้มีความสำคัญแต่ประการใดแล้ว ยังเป็นเหตุการณ์ที่ได้สร้างความชั่วร้าย หรือความเลวร้ายขึ้นในระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรรณ (ประสูติ พ.ศ.2434 และสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2519) ทรงเป็นโอรสพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กับหม่อมหลวงต่วนศรี วรรณ ทรงจบการศึกษาชั้นมัธยมจากโรงเรียนราชวิทยาลัยในปี พ.ศ.2448 และได้ทรงศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษจนสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ทางด้านประวัติศาสตร์ และการทูต หลังจากนั้น ได้ทรงเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ เป็นปลัดพลเรือน และ เป็นอัครทูตไทย ณ กรุงลอนดอน อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ.2472 ได้ทรงลาออกจากราชการกระทรวงการต่างประเทศ และเสด็จกลับมาประเทศสยาม โดยเป็นศาสตราจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในปี พ.ศ.2475 ได้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ “ประชาชาติ” ขึ้น ทรงมีงานนิพนธ์เป็นจำนวนมากในทางรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การต่างประเทศ และภาษาศาสตร์ และเป็นที่ปรึกษาของกระทรวงต่างประเทศ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีในทางกฎหมายและการเมืองอีกตำแหน่งหนึ่งด้วยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมา

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรรณ ได้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอันใดไว้ ทั้งที่โดยส่วนลึกของพระทัย พระองค์ทรงกล่าวไว้ภายหลังเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ว่า “ข้าพเจ้านิยมการปกครองแบบรัฐธรรมนูญนี้มาช้านานแล้ว”¹ เหตุผลประการหนึ่งคงเป็นเพราะทรงเป็นหม่อมเจ้า ย่อมทรงอยู่ในขอบเขตของโบราณราชประเพณีที่ถือว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประมุขทั้งของประเทศและของพระราชวงศ์ ดังนั้น พระราชวินิจฉัยต้องผูกมัดพระราชวงศ์ทั้งหมดไม่ว่ากฎหมายบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม² ในประการต่อมาคงเป็นเพราะพระอหังการของพระองค์เอง ซึ่งในตลอดพระชนม์ชีพ ไม่ทรงเคยแสดงความคิดเห็นที่รุนแรงคัดค้านผู้มีอำนาจโดยตรงเลย³ แม้ว่าจะทรงมีความคิดความรู้ทางการเมืองก็เป็นของส่วนตัวไม่ใช่เรื่องที่จะต้องไปโฆษณาในที่สาธารณะ เพราะไม่ต้องด้วยวัฒนธรรมประเพณีภายในกลุ่มสังคมของตน นอกจากนี้เฉพาะในส่วนของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากรในอีกประการหนึ่ง น่าจะเนื่องมาจากการที่ทรงเป็นนักการทูต เพราะโดยหลักวิชาชีพของนักการทูตของไทยไม่พึงแสดงความคิดเห็นทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งให้ปรากฏอย่าง

¹ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, **อภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย** (พระนคร: ไทยพานิช, 2488), หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 40 – 41.

³ พระยามานวราชเสวี (บรรณาธิการ), **ชุมนุมนิพนธ์เพื่อถวายพระเกียรติแด่พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์** (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506), หน้า 11.

เห็นได้ชัด มีแต่ผลประโยชน์รวมของชาติเท่านั้นที่ต้องรักษา ทั้งนี้หลักการดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์การเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ⁴

เมื่อมีการยึดอำนาจวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว พระองค์ทรงแสดงความคิดเห็นอย่างสำคัญโดยไม่ชักช้าในสองประการ คือ หนึ่ง เรื่องภาษาการเมืองที่พึงใช้ในระบอบการเมืองสมัยใหม่ กับ สอง คือ หลักวิชารัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้วยกับรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร ทั้งสองประการนี้กล่าวโดยทั่วไปแล้วเป็นเรื่องที่ผู้คนจำนวนหนึ่งอาจจะพอมีความนึกคิดอยู่บ้าง แต่ในเรื่องนี้ดังกล่าวนี้นี้ เราสามารถกล่าวได้ว่า หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงเป็นนักปราชญ์ของประเทศที่ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวมากที่สุด ตัวอย่างเช่น ในคราวแสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปลายปี พ.ศ.2475 พระองค์ทรงกล่าวถึงเรื่องภาษาไว้ว่ามีความสำคัญในอันที่จะช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่เดียวกันก็มีการรักษาระเบียบแบบเดิมๆ เอาไว้

“...ภาษาไทยนี้แหละจะเป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของประชาชาติไทยต่อไป เพราะว่า ถ้าเรานิยมใช้คำฝรั่งทับศัพท์ในคำที่เกี่ยวกับความคิดเห็นแล้ว เราอาจเดินเร็วเกินไปก็ได้ กล่าวคือเราอาจถ่ายแบบของเขามาโดยตรง แทนที่จะดัดแปลงเสียก่อนให้เข้ากับทำนองความคิด...”⁵

และจากฐานทางปรัชญาความคิดว่าด้วยภาษาเป็นตัวกำกับวิถีคิดของมนุษย์และกำกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนี้เอง ส่งผลให้พระองค์มีบทบาทอย่างแข็งขันและต่อเนื่องในการถ่ายศัพท์จากต่างประเทศให้เข้ากับทำนองความคิดของไทย ซึ่งมีตัวอย่างที่น่ากล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่ พระอธิบายในความหมายของคำว่า “ปฏิวัติ” เพื่อใช้ทดแทนคำว่า “พลิกแผ่นดิน” หรือ “เปลี่ยนแปลงการปกครอง” ซึ่งปัญญาหลายคนในเวลานั้นได้ใช้กันอยู่

คำว่า “ปฏิวัติ” เป็นคำซึ่งพระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อเรียกเหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 แทนคำว่า “รัฐประหาร” หรือคำว่า “ยึดอำนาจ” หรือ “เปลี่ยนแปลงการปกครอง” ซึ่งฝ่ายคณะราษฎรในสมัยแรกๆ นั้นนิยมใช้ รวมทั้งคำว่า “พลิกแผ่นดิน” ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการได้ใช้ออกในปี พ.ศ.2475 พระองค์ทรงให้เหตุผลว่า คำที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นคำเก่า ไม่เหมาะสำหรับการ

⁴ หลวงวิจิตรวาทะ, “การทูตที่ตั้งข้าพเจ้าเรียนรู้มาจากเสด็จในกรม” ใน **ชุมนุมนิพนธ์เพื่อถวายพระเกียรติแด่พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์**, หน้า 1 – 7 และดูสง่า นิลกำแหง และคณะ, **ปาฐกถาของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ** (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2486).

⁵ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร, “ปาฐกถาพิเศษเรื่องสยามพากย์”, **วิทยากรย**, ปีที่ 33 ฉบับที่ 1, 2475, หน้า 67.

สื่อความหมายของการเปลี่ยนแปลงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เนื่องด้วยมีความสำคัญมาก ดังนั้น จึงควรมีคำใหม่ที่ถอดมาจากคำว่า Revolution ในการนี้พระองค์ทรงแปลคำดังกล่าวว่าการ “ปฏิวัติ” ซึ่งมีความหมายทางการเมืองแฝงไว้อย่างสำคัญ ว่าเป็นการหมุนกลับหรือหมุนรอบของ หลักมูลฐานในทางการเมืองการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ประชาธิปไตย

“...การเปลี่ยนแปลงของเรานั้น ไม่ใช่การพลิกแผ่นดินแต่เป็น Revolution การเปลี่ยนแปลงจากราชธิปไตยมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญนั้น แม้ไทยจะว่าอะไร ฝรั่งเศสว่าเป็น Revolution เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่คำว่าปฏิวัติก็จะเข้าใจความคิดเห็นของฝรั่งในเรื่องนี้หาได้ไม่”⁶

พระอภิบาลข้างต้นมีหลักเหตุผลเป็นที่ยอมรับของชนชั้นนำจำนวนมากในสมัยนั้น และในระยะต่อมาด้วย ทั้งที่ตามความจริง คณะราษฎรฝ่ายพลเรือนยังนิยมเรียกเหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ว่าเป็นการยึดอำนาจ (coup d'etat) มากกว่า ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรเข้าใจว่าสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำต่อไปในวันข้างหน้ายังมีอีกมาก นับตั้งแต่การแก้ไขรัฐธรรมนูญ การบำรุงสุข สมบูรณ์ทางเศรษฐกิจ และการแสวงหาเอกราชสมบูรณ์⁷ ส่วนหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ กลับทรงเห็นว่า การแปรสภาพมูลฐานทางสังคมการเมืองได้เกิดขึ้นเรียบร้อยแล้วในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 และโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 เพียงแต่อาการที่จะเป็นไปในวันข้างหน้าย่อมอยู่ในเงื่อนไขแห่งกาลเทศะ ขยายความได้ว่า

“...ในการปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองนั้นเปรียบประดุจการแกว่ง แห่งลูกตุ้มนาฬิกา ถ้าแกว่งไปข้างซ้ายไกลย่อมกลับแกว่งไปข้างขวาไกล ถ้าแกว่งแรงไปข้างหนึ่งก็ย่อมกลับแกว่งแรงไปอีกข้างหนึ่ง แต่ถ้าแกว่งพอประมาณตามสมควรแล้ว อาการแกว่งก็จะเป็นไปตามปกติวิสัยด้วยความราบรื่นเรียบร้อย”⁸

⁶ กรมพระนราธิปพงศ์ประพันธ์, **วิทยาศาสตร์การปกครอง** (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 252 – 253.

⁷ ปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายในภายหลังว่า คณะราษฎรไม่ได้ถือเรียกเหตุการณ์ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ว่าเป็นการ “ปฏิวัติ” รวมทั้งไม่ได้ตระหนักตนว่าเป็นนักปฏิวัติด้วย เนื่องด้วยเหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน วันเดียว เป็นการยึดอำนาจจากกษัตริย์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการนำการเปลี่ยนแปลงในวันอื่นๆ ต่อไปอีกหลายเรื่องในวันข้างหน้า ตัวอย่างเช่น การยกเลิกเงินรัชูปการ การยกเลิกการยึดทรัพย์กสิกร การแก้ไขสนธิสัญญาให้ประเทศมีเอกราชสมบูรณ์ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อไปให้เป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ เป็นต้น ดูใน **นายปรีดีตอบคำถาม** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2525), หน้า 43 – 65.

⁸ กรมพระนราธิปพงศ์ประพันธ์, **วิทยาศาสตร์การปกครอง** (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 1025.

นั่นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มากเกินไปในเรื่องของหลักมูลย่อมเกิดขึ้นได้ เนื่องด้วยผู้คนนั้นมียุคมากกว่าเหตุผล แต่การเปลี่ยนแปลงชนิดนั้นก็เหมือนลูกตุ้ม นาฬิกา คือแกว่งไปแกว่งมาเท่านั้นเอง ต่างจากอาการแกว่งที่พอดีจากฐานของหลักมูลซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนามากที่สุด เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยเป็นปกติสุขได้

นอกจากคำดังกล่าวแล้ว หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ยังได้ทรงบัญญัติศัพท์ทางการเมืองขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งหลายคำเลยทีเดียวได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ตัวอย่างเช่น คำว่า ประชาชน ลัทธิรัฐธรรมนูญ รัฐศาสตร์ สัญญาประชาคม มติมหาชน เป็นต้น

สำหรับแนวความคิดของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร ในอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและกิจการของสภาผู้แทนราษฎร เป็นเรื่องที่แน่ชัดว่าพระองค์ทรงสนับสนุนระบอบใหม่อย่างแข็งขัน โดยทรงใช้วิชาความรู้อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ ตัวอย่างเช่น คำว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นคำที่พระองค์ทรงมีส่วนบัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า “พระธรรมนูญ” และแทนคำว่า “พระราชบัญญัติ”⁹ พระองค์ทรงกล่าวว่าทรงนิยมชมชอบหลักการของลัทธิรัฐธรรมนูญมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องด้วยหลักการนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นหลักแห่งชีวิตการเมืองของประเทศ พระองค์ทรงเห็นว่ารัฐธรรมนูญของไทยควรเปรียบเทียบกับเฉพาะแต่อังกฤษและฝรั่งเศส และไม่ควรนำรัฐธรรมนูญของไทยไปเปรียบเทียบกับญี่ปุ่นเป็นอันขาด เนื่องจากมีภาพลวงตาอยู่มาก เพราะในประเทศญี่ปุ่นสมเด็จพระจักรพรรดิมิได้ทรงใช้อำนาจมานานแล้ว และรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นเป็นรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายพระมหากษัตริย์พระราชทานเองโดยตรง¹⁰ ซึ่งตรงกันข้ามกับประเทศไทยที่มีคณะราษฎรเป็นผู้ก่อการ ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ

สำหรับกิจการของสภาผู้แทนราษฎรนั้น หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงมีความเห็นว่า การเมืองภายในระบอบรัฐสภาต้องให้สภาผู้แทนราษฎรควบคุมรัฐบาลอยู่เนืองนิตย์ นั่นคือสมัยของการประชุมของสภาควรมีประมาณครึ่งปีเป็นอย่างน้อย รัฐบาลเป็นเพียงอุปกรณ์ดำเนินการของอำนาจอธิปไตย ฉะนั้น หากมีประชุมสภาแต่น้อยวัน หรือมีสมัยการประชุมไม่นานนัก อำนาจทางการเมืองและการบริหารย่อมตกไปอยู่ในมือของคณะผู้บริหารประเทศจำนวนน้อยคน และเรื่องนี้ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยต้องระมัดระวังมากที่สุด¹¹

⁹ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, อภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 4 – 5.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 142 – 143.

พิจารณาแนวความคิดของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ดังกล่าว ย่อมเห็นได้ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และทรงนิยมหลักทฤษฎีรัฐธรรมนูญอย่างมากคนหนึ่งของยุคสมัยนี้ พระองค์มีความประสงค์ประสงค์ประคับประคองระบอบใหม่ให้แก่วงศ์ต่อไปแบบ “ลูกต้อนนาฬิกาที่แก่วงศ์พอประมาณ” กล่าวคือ ให้การเปลี่ยนแปลงเป็นดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นที่ยอมรับได้ของคนส่วนใหญ่

บทบาทในทางการเมืองของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ มีจุดเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในช่วงต้นปี พ.ศ.2476 เมื่อรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ตราพระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2476 รวมทั้งตราพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 ในวันถัดมา ในสถานการณ์เช่นนี้ ดูจะเป็นเหตุการณ์เพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่พระองค์ได้ตัดสินใจสั่งพระทัยเสี่ยงภัยทำการวิจารณ์รัฐบาลอย่างรุนแรง โดยมีบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ประชาชาติ กล่าวว่าการประกาศงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราของฝ่ายรัฐบาลทำให้รัฐธรรมนูญคงเหลือแต่มาตรา “ที่ไม่มีสาระเป็นอย่างยิ่ง”¹² ทรงกล่าววิจารณ์พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลว่า “ถ้ากล่าวพูดตามหลักวิชาแล้ว เรากำหนดความหมายในลัทธิคอมมิวนิสต์กว้างกว่าที่ฝรั่งเขาเข้าใจกันคือเราวมลัทธิคอเล็คติวิสต์ (Collectivism) หรือลัทธิสเตตโซเชี่ยลลิสม์ (State Socialism) เข้าไปด้วย”¹³

จากเหตุการณ์ความผันผวนทางการเมืองในครั้งนี้ และถัดต่อมา เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีนับจากเดือนมิถุนายน 2476 เป็นต้นไป ปรากฏว่าทางรัฐบาลได้เชิญให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ไปเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล พระองค์ทรงเข้าร่วมประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นประจำในฐานะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี และที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ และเมื่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรมีข้อติดขัดในเรื่องหลักวิชารัฐศาสตร์ ทางรัฐบาลก็ร้องขอประธานสภาผู้แทนราษฎรอนุญาตให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร ทรงให้คำอธิบายแก่ที่ประชุม¹⁴ อาจกล่าวได้ว่าความคิดเห็นของพระองค์ทรงมีความสำคัญต่อการจรรโลงการปกครองในระบอบใหม่ และช่วยเสริมเจตนารมณ์ของฝ่ายคณะราษฎรในการจัดการปกครองในระบอบกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย และยังช่วยประคับประคองระบอบรัฐธรรมนูญให้เดินทางสายกลาง ที่มีความต่อเนื่องจากระบอบเก่าและไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างถอนรากถอนโคน ซึ่งแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองและทางความคิดแบบค่อยเป็นค่อยไปนี้ เชื่อว่าจะทำให้ระบอบใหม่ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมีเสถียรภาพ

¹² ประชาชาติ, 8 เมษายน 2476.

¹³ ประชาชาติ, 29 เมษายน 2476.

¹⁴ รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2477, 17 กุมภาพันธ์ 2477.

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์, พ.ศ.2443 – 2526) เกิดที่ตำบลท่าวาสกรี อำเภอกองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรนายเสียง กับนางลูกจันทร์ พนมยงค์ เรียนหนังสือชั้นมัธยมจากโรงเรียนสวนกุหลาบ ต่อมาได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิตสยามเมื่อปี พ.ศ.2462 หลังจากนั้นเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศสจนจบปริญญาเอกแห่งรัฐ จากมหาวิทยาลัยปารีส และได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยปารีสอีกสาขาหนึ่ง ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น ปรีดีเป็นหนึ่งในเจ็ดของผู้ร่วมก่อการจัดตั้งกลุ่ม “คณะราษฎร” เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ กลุ่มคณะราษฎรนี้ได้ประชุมกันเป็นครั้งแรกที่กรุงปารีส ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2469 (ปฏิทินใหม่คือปี พ.ศ.2470) ถัดต่อมาในปี พ.ศ.2470 ปรีดีได้เดินทางกลับประเทศสยาม และทำงานเป็นผู้พิพากษา กับเป็นผู้ช่วยเลขานุการ กรมร่างกฎหมาย รวมทั้งเป็นอาจารย์สอนหนังสือที่โรงเรียนกฎหมายในแผนกวิชากฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งถือได้ว่าปรีดีเป็นอาจารย์ชาวไทยคนแรกๆ ที่ได้บรรยายในแผนกวิชานี้¹⁵ รวมทั้งเป็นเจ้าของโรงพิมพ์และผู้พิมพ์วารสารกฎหมายชื่อ “นิติสารสิน” (พ.ศ.2471 – ปัจจุบัน) ในระยะเริ่มแรกด้วย

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2475 ปรีดีได้ร่วมทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลของกษัตริย์ในฐานะหัวหน้ากลุ่มพลเรือนของ “คณะราษฎร” ตามเจตนารมณ์ที่มีมาแต่เดิม และหลังจากนั้นก็ได้รับบทบาทเป็นผู้นำในการบริหารงานการเมืองในหลายๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น เป็นกรรมการราษฎร เป็นอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติในปลายปี พ.ศ.2475 ซึ่งได้รับคำวิจารณ์ว่าเป็นโครงการแบบคอมมิวนิสต์ อันเป็นสาเหตุของการถูกเนรเทศไปต่างประเทศระยะหนึ่ง แต่ก็ได้กลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง ตามคำเชื้อเชิญของคณะรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา นับตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2476 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ปรีดียังเป็นผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในระหว่างปี พ.ศ.2477 จนถึงปี พ.ศ.2480

¹⁵ แต่เดิมการศึกษาวิชากฎหมายของสยามในระยะแรกเป็นไปตามแบบแผนของอังกฤษแนวทางเดียวเท่านั้น ต่อมาเมื่อสยามได้ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญาในปี พ.ศ.2451 และโดยแรงผลักดันของรัฐบาลฝรั่งเศส โรงเรียนกฎหมายจึงได้มีการเปิดการเรียนการสอนแผนกกฎหมายฝรั่งเศสขึ้น สำหรับการศึกษาในช่วงแรกนั้นเนื่องจากแผนกกฎหมายฝรั่งเศสเพิ่งเปิดสอนได้ไม่นานนัก จึงไม่มีอาจารย์ชาวไทยบรรยาย และใช้ผู้บรรยายเป็นชาวฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่ เช่น นาย ร.แลงการ์ด, นายเอกูต์ และนายดูปลาตร์ เป็นต้น

สำหรับแนวคิดทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมหรือปรีดี พนมยงค์นั้น กล่าวได้สรุปว่า เป็นไปตามกรอบวิธีคิดของนักเรียนกฎหมายฝรั่งเศส กล่าวคือ ปรีดีเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนั้นย่อมเกิดมามีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะดำรงชีวิต และรวบรวมกันอยู่ได้เป็นหมู่คณะ ดังนั้น สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ย่อมมีขึ้นจากสภาพตามธรรมชาติของการเป็นมนุษย์นั่นเอง ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ความอิสระเสรีภาพ ความเสมอภาคหรือสมภาพ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันที่พี่น้องหรือภราดรภาพ¹⁶ หลักแนวคิดดังกล่าวแม้ดูเป็นของตะวันตก คือถือกำเนิดในประเทศฝรั่งเศส แต่ก็ดูจะเป็นความจริงเช่นกันว่า มนุษย์สามารถมีความเชื่อและศรัทธาได้โดยไม่มีปัญหาว่าหลักการนั้นถือกำเนิดในประเทศใด ในกรณีนี้ ปรีดีเป็นคนแรกที่ได้อธิบายเรื่องสิทธิและเสรีภาพในที่สาธารณะ ในขณะที่โดยทั่วไปในขณะนั้นผู้คนและข้าราชการยังคงมีความเชื่อกันว่า เงินเดือนที่ได้รับโดยหลักการแล้วไม่ถือว่าเป็น “สิทธิ” หากเป็นบำเหน็จที่พระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาพระราชทานแก่ “ข้าแผ่นดิน” ของพระองค์¹⁷

นอกจากนี้ ปรีดีก็ยังมีความเห็นว่า ประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย จะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจสูงสุดออกจากกัน เพื่อให้มีการตรวจสอบและ制衡กัน ซึ่งหลักการแบ่งแยกอำนาจเช่นนี้ เห็นได้ชัดว่าไม่มีอยู่ในประเพณีการปกครองของประเทศสยามก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475¹⁸ ฉะนั้น เมื่อประเทศสยามได้เจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ ก็มีความจำเป็นต้องรับหลักการดังกล่าว โดยนำเข้ามาเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักการเดิมของประเทศสยามของเราเอง

จากแนวคิดทางการเมืองดังกล่าว ส่งผลให้ปรีดี พนมยงค์ อธิบายการเมืองสยามก่อนปี พ.ศ.2475 ว่าเป็น ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีลักษณะเด่นคือมีรัฐบาลซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอำนาจเต็มที่จะใช้อำนาจสูงสุด และไม่มีหลักการแบ่งแยกอำนาจใดๆ อยู่ในระบบการเมืองเลย ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในทัศนะของปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นมรดกของพัฒนาการที่ล่าช้า และไม่ได้แสดงภาวะความเจริญของประเทศ รวมทั้งไม่ได้มีหลักประกันในหลักการที่มนุษย์มีความเสมอภาคโดยธรรมชาตินั้นเลย ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สังคมการเมืองหลุดพ้นจากความล้าหลังจึงจำเป็นต้องเกิดขึ้น และการยึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ในแง่หนึ่งเป็นผลมาจากแรงผลักดันของแนวคิดดังกล่าว

¹⁶ ปรีดี พนมยงค์, **ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 151 – 158.

¹⁷ กชข. ร.7 ค.11/5 เรื่องดำเนินการประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2569, 9 มีนาคม 2469.

¹⁸ ปรีดี พนมยงค์, **ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน**, หน้า 175.

สำหรับแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปรีดี พนมยงค์ มีความต้องการที่จะเปลี่ยนการปกครองทั้งระบบ คือเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นเพียงการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเขาได้กล่าวไว้ว่า

“การที่จะแก้ความชั่วร้ายก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภา ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์จะทำการชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร”¹⁹

จะเห็นได้ว่า แนวคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของปรีดี พนมยงค์ คือ การสถาปนาหลักการของกฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้นมาจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ โดยให้พระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย ไม่ใช่กษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย²⁰ ดังเช่นที่บุคคลบางกลุ่มเรียกร้องและถวายฎีกาให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญ โดยที่กษัตริย์ยังคงอยู่เหนือกฎหมาย²¹ ก่อนปี พ.ศ.2475 ก็ดีหรือในกรณีของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นที่ผู้มีอำนาจสูงสุดยังคงได้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ก็มีใช้เป็นรูปแบบที่ปรีดี พนมยงค์มีความประสงค์ต้องการเช่นกัน

หลักการความคิดตามลัทธิรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งต้องการให้มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรและให้มีกษัตริย์ “ได้” กฎหมายนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่ามีความขัดแย้งและแตกต่างจากความคิดที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยในช่วงก่อน พ.ศ.2475 อยู่เป็นอันมาก ในกรณีของคนชั้นสูงกล่าวได้ว่าตรงข้ามกันเลยทีเดียว ส่วนในกรณีของคนชั้นกลางและชั้นล่าง ซึ่งในช่วงเวลานั้นแสดงความคิดเห็นผ่านหนังสือพิมพ์บ้าง และการถวายฎีกาบ้าง²² กล่าวได้ว่า แม้ผู้คนจะเรียกร้องให้มี “คอนสติตูชัน” และให้ประเทศสยามมี “ปาร์เลียมেন্ট” (ใช้ทับศัพท์เพราะก่อน พ.ศ.2475 ยังไม่มีคำแปล)

¹⁹ “ประกาศคณะราษฎร”, ใน ไพโรจน์ ชัยนาม, **รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 6 – 8.

²⁰ ปรีดี พนมยงค์, “เกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย” ใน **รัฐศาสตร์ 14 ฉบับปฏิบัติและประชาธิปไตย** (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือยูงจำแนก, 2517), หน้า 212.

²¹ ดังเช่น กรณีของนายภักดี และนายไทย (ไม่ทราบชื่อจริง) ได้ถวายฎีกาว่าเห็นควรตั้งกฎหมายคอนสติตูชันเมื่อปี พ.ศ.2468 ดูใน กจช. ร.7 บ.2/7

²² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, **การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2546).

แต่ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่ากษัตริย์ต้องอยู่ "ใต้" กฎหมายแต่ประการใด ความแตกต่างทางความคิดที่เกิดขึ้นนี้ในแง่หนึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ปรีดี พนมยงค์นั้นเป็นนักกฎหมายที่เคร่งครัดกับกำเนิดและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น เขาเองจึงมีคำอธิบายทางกฎหมายที่แตกต่างจากความรู้สึกนึกคิดของบุคคลทั่วไปในสมัยนั้น

ในระยะต่อมาความขัดแย้งทางความคิดในหลักการของลัทธิรัฐธรรมนูญปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้น ดังเช่น เมื่อคณะราษฎรมีหนังสือถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 คณะราษฎรกล่าวอัญเชิญพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ใต้พระธรรมนูญ แต่พระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระหัตถเลขาตอบว่าทรงยอมรับเป็นพระเจ้าแผ่นดินตามพระธรรมนูญ²³ และในเรื่องของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการแบ่งอำนาจตามพระธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ.2475 ซึ่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว คือ ปรีดี พนมยงค์ได้วางหลักแนวคิดแบ่งอำนาจอธิปไตยไว้เป็น 4 ทางได้แก่ พระมหากษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร และศาล ทั้งนี้ ผู้ร่างคือ ปรีดี พนมยงค์ มุ่งหวังให้มีการกำหนดสิทธิและอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนโดยให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน และให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจสูงสุด แต่อย่างไรก็ตามในกระบวนการทางการเมืองสมัยใหม่ ไม่มีใครและฝ่ายใดกำหนดอะไรได้ตามใจชอบเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น จึงมีการประนีประนอมด้วยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีผลเป็นรัฐธรรมนูญฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ.2475 แบ่งอำนาจอธิปไตยใหม่ออกเป็น 3 ทาง จัดอำนาจลดหลั่นตามโครงสร้างหน้าที่ และให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจสูงสุดเป็นอิสระและมีสิทธิริเริ่ม นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจเพิ่มขึ้น และสถาบันการปกครองตามประเพณีอื่นๆ อย่างเช่น การถวายฎีกา การร้องทุกข์ ฯลฯ ถูกสงวนไม่กล่าวให้ชัดเจนไว้ในรัฐธรรมนูญ²⁴ ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 จึงเป็นเพียงโครงกรอบทางการเมืองแบบใหม่ที่ไม่ได้แตะต้องกับประเพณีการปกครอง เป็นเสมือนสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่มากกว่าจะพัฒนาหลักการปกครองเก่าให้ผสมเข้าด้วยกันหลักการใหม่

กล่าวโดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรัฐธรรมนูญได้ก่อให้เกิดมีทฤษฎีรัฐธรรมนูญขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ พวกแรกเห็นว่ารัฐธรรมนูญเกิดจากการพระราชทาน (charter) เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นที่ทรงมีพระราชอำนาจในระบอบประเพณี และทรงยินยอมมาเป็นกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ กับอีกพวกหนึ่ง เห็นว่ารัฐธรรมนูญเกิดจากมีการยึดอำนาจ

²³ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ (ผู้รวบรวม), รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517) (กรุงเทพฯ: ชุมชนช่าง, 2517), หน้า 13.

²⁴ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475.

ขึ้นก่อน หลังจากนั้นผู้ปกครองกับราษฎรได้มาตกลงกัน (pact) โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมมาเป็นกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ²⁵

พิจารณาตามแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าว ปรีดี พนมยงค์ จึงมีความคิดเห็นและอธิบายว่าเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 และผลสืบเนื่องว่า มีฐานะเป็น “การปฏิวัติ” (Revolution) ซึ่งแปลว่า “การเปลี่ยนแปลงที่สภาวะใหม่ของสังคมได้ประสานกันเข้าเปลี่ยนระบบเก่าที่ล้าหลังกว่าความพัฒนาในสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพโดยกระทำฉับพลันหรือกระทำทีเดียว”²⁶ คำอธิบายนี้ต่างจากคำอธิบายของพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ซึ่งได้ทรงอธิบายว่า เหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 มีฐานะเป็นการ “ปฏิวัติ” ซึ่งแปลว่าการหมุนกลับของหลักมูลของการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง²⁷ อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้คงเป็นที่เห็นได้ชัดว่าคำว่า “ปฏิวัติ” นั้นได้รับการยอมรับ และมีการใช้กันทั่วไปอย่างกว้างขวาง ส่วนความหมายของคำว่า “ปฏิวัติ” นั้นก็คงมีการเปลี่ยนแปลงไป เรื่องนี้ถือเป็นธรรมดาว่าคงมีหลากหลายความหมาย รวมทั้งความหมายแบบดั้งเดิมนั้นก็เข้าใจว่าน่าจะยังคงมีอยู่ในสมัยปัจจุบันด้วย

วิเคราะห์จากคำอธิบายดังกล่าว ปรีดี พนมยงค์จึงมีความเห็นว่า การยึดอำนาจวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นเพียงฉากแรกของการเริ่มต้นสถาปนาระบอบใหม่เท่านั้น และการมีกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ใช่ภารกิจสุดท้ายของการปฏิวัติ หากแต่ยังคงมีภารกิจและการดำเนินงานอื่นๆ ที่จำเป็นต้องกระทำอีกมากเพื่อให้การปฏิวัติที่เกิดขึ้นมุ่งไปสู่ความสมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินงานการเมืองอื่นๆ ที่เขาเห็นว่ามีความจำเป็นต้องทำก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อันจะเป็นรากฐานให้การสร้างความสมบูรณ์พูนสุขให้แก่ราษฎร และทำให้การปฏิวัติมีความสมบูรณ์²⁸ นอกจากนี้ ได้แก่ การผลักดันให้ประเทศมีเอกราชสมบูรณ์ โดยทำการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับมหาอำนาจ ซึ่งในเรื่องนี้สำเร็จบริบูรณ์ในปี พ.ศ. 2481 และใน

²⁵ ดูหนังสือคลาสสิกของ เดียน บุนนาค และไพโรจน์ ชัยนาม, **คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ**, เล่ม 2 (พระนคร: โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2477) และดู หลวงประเจิดอักษรลักษณ์, **กฎหมายรัฐธรรมนูญ** (พระนคร: มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477).

²⁶ ปรีดี พนมยงค์, **ความเป็นอนิจจังของสังคม** (พระนคร: สำนักพิมพ์เกวียนทอง, 2501), หน้า 95.

²⁷ ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ, **วิทยาศาสตร์การปกครอง**.

²⁸ หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้กล่าวถึงแนวความคิดของเขาดังกล่าวไว้อย่างน้อย 3 ครั้ง คือ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 เขียนไว้ในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ถัดมาคือในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2476 กล่าวแถลงในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ และต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2477 เขียนไว้เป็นคำนำในหนังสือ **การปฏิวัติฝรั่งเศส** ซึ่งเป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นโดยพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา.

ระยะต่อมาปรีดี พนมยงค์ก็ได้ผลักดันให้ประเทศมีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ขึ้นสำเร็จในปี
พ.ศ. 2 4 8 9 ²⁹ ในอีกส่วนหนึ่งด้วย

กุหลาบ

สายประดิษฐ์

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (พ.ศ.2448 - 2517) เกิดที่กรุงเทพฯ เป็นบุตรของนายสมบุญและนางสุวรรณ สายประดิษฐ์ กุหลาบเรียนหนังสือชั้นมัธยมจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ และในช่วงที่เรียนมัธยมอยู่นี้ กุหลาบก็ได้เริ่มต้นเขียนของตนเอง โดยทำหนังสือพิมพ์ในชั้นเรียนชื่อ *ดรณสาร* และหนังสือชื่อ *ศรีเทพ* นอกจากนี้ กุหลาบยังได้ไปสมัครเรียนที่สำนักกรรมการแปลของนายโกศล โกมลจันทร์³⁰ สำนักกรรมการแปลนี้ถือได้ว่าเป็นโรงเรียนการประพันธ์ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เพราะไม่เพียงแต่จะได้รับคำแนะนำด้านการประพันธ์นิยายและภาษาอังกฤษแล้ว นามปากกา “ศรีบูรพา” ซึ่งหมายความว่า *โลกตะวันออกก็ได้ถือกำเนิดขึ้นที่นี่* โดย โกศล โกมลจันทร์ เป็นผู้ตั้งให้ ต่อมาหลังจากจบชั้นมัธยม 8 แล้ว กุหลาบได้สมัครเป็นครูในนาม “นักเรียนสอน”³¹ ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ และยังเป็นครูสอนภาษาอังกฤษตอนค่ำที่โรงเรียนรวมการสอนและสำนักงานรวมการแปล ขณะสอนอยู่ที่โรงเรียนรวมการสอน กุหลาบและคณะครูได้รวมตัวกันทำนิตยสารขึ้นฉบับหนึ่งชื่อ “*สาส์นสหาย*” แต่ทำอยู่ได้ไม่นานก็ต้องหยุดไป พร้อมๆ กับการปิดตัวเองลงของโรงเรียนรวมการสอน

หลังจากนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เข้ามาเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการให้กับนิตยสาร “*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์*” และในปี พ.ศ.2472 กุหลาบก็ได้รวบรวมเพื่อนสนิทที่ชอบงานประพันธ์และงานหนังสือพิมพ์ตั้งเป็นคณะ “*สุภาพบุรุษ*” และออกหนังสือรายปักษ์ชื่อ “*สุภาพบุรุษ*” ขึ้น ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในขณะนั้น อย่างไรก็ตามหนังสือ “*สุภาพบุรุษ*” ออกอยู่ได้ไม่นานก็ล้มเลิกไป เนื่องจากปัญหาทางด้านการจัดการ และในปีถัดมา กุหลาบก็เปลี่ยนสถานะเป็นนักหนังสือพิมพ์อาชีพ โดยรับงานเป็นบรรณาธิการและร่วมเป็นกองบรรณาธิการให้แก่หนังสือพิมพ์หลายฉบับไม่ว่าจะเป็น “*บางกอกการเมือง*” “*ไทยใหม่*” “*ศรีกรุง*” “*ประชาชาติ*” “*สุภาพบุรุษ*” และ “*ประชามิตร*” เป็นต้น

²⁹ ดูเพิ่มเติม เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, *ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์* (เอกสารวิจัยของสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

³⁰ โกศล โกมลจันทร์ เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงทางการเขียนลำตัดการเมือง ใช้นามปากกาว่า “*เสียดีย์*” ในการเขียนลำตัด และ “*ศรีเงินยวง*” ในงานประพันธ์อื่นๆ เช่น *นวนิยายแปล*.

³¹ การเป็นครูในนาม “นักเรียนสอน” นี้ไม่ได้มีสถานะเป็นครูเต็มตัว ต้องไปเรียนต่อวิชาครูแล้วสอบให้ได้ประกาศนียบัตรชั้นต่ำ ป.ป. ชั้นสูง ป.ม. ดูใน ยศ วัชรเสถียร, *กุหลาบ สายประดิษฐ์ ศรีบูรพาที่ข้าพเจ้ารู้จัก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อาร์ต แอนด์ ซายน์, 2525).

ในช่วงที่เข้ามาทำหนังสือพิมพ์นี้เอง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เริ่มเขียนบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งบทความที่น่าสนใจและได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในช่วงก่อนปี พ.ศ.2475 บทความหนึ่ง ได้แก่ บทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ”³² ที่ลงพิมพ์ทั้งในไทยใหม่และศรีกรุง ในบทความชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงหลักการและความเชื่อมั่นในหลักแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมี “สิทธิ” ตามสภาพความเป็นมาของมนุษย์ซึ่งถือกำเนิดมาโดยธรรมชาติแบบเดียวกัน และในชุมชนการเมืองใดๆ ย่อมมีหลักนิติธรรมการปกครองดำรงอยู่ โดยที่หลักนิติธรรมนี้ย่อมมีเกิดขึ้นในภายหลังจากมีมนุษย์ขึ้นแล้ว ในทางปรัชญาถือว่าความจริง ความซื่อตรง และคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของหลักนิติธรรมชนิดต่างๆ และจากความเชื่อในลักษณะดังกล่าวนี้ กุหลาบได้วิพากษ์วิจารณ์สภาพการณ์ก่อนเดือนมิถุนายน 2475ว่า รัฐบาลและคนชั้นสูงไม่ยอมสู้หน้ากับความจริง โดยหลงใหลไปว่าอำนาจจะบันดาลคตินิยมทุกอย่าง และการปฏิเสธความจริงในทางหลักปรัชญาดังกล่าว เขาถือว่าเป็นการขาด “เอสเซนซ์ (แปลว่าแก่นแท้ – ผู้อ้าง) ของความเป็นมนุษย์”³³

นอกจากในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพแล้ว ในบทความชิ้นนี้กุหลาบยังได้ชี้ให้เห็นถึงความจริงของสังคมสยามในสมัยนั้นด้วยว่า

“...บุคคลผู้มีอำนาจอันประกอบขึ้นด้วยชาติ ตระกูล ด้วยยศศักดิ์ หรือด้วยเงินก็ตาม มักพอใจป้อนให้คนทั้งหลายหลงด้วยวาจาอันไพเราะเพราะพริ้งของเขา เขาทำดังนั้นเพื่อประโยชน์ของใคร ข้าพเจ้าไม่ยากตอบ แต่แน่นอนไม่ใช่ประโยชน์ของชาติ จริงอยู่ในสมัยนี้คนโง่มีมาก หรือคนฉลาดที่ไม่เอาธุระของเพื่อนร่วมชาติก็ยังมีอยู่ดาษดื่น ผู้มีอำนาจดังกล่าวแล้วจะดำเนินการพูดเพราะของเขาไปได้โดยราบรื่น แต่ทุกคนย่อมรู้ว่า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้มันหมุน และสรรพสิ่งในโลกจะไม่หยุดอยู่กับที่ ฉะนั้นจึงเป็นการแน่นอนที่เขาเหล่านั้นจะต้องพบอุปสรรคในวันหนึ่ง”³⁴

³² กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนบทความนี้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2474 โดยในขณะนั้นเขาเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ “ไทยใหม่” แต่หลังจากตีพิมพ์บทความนี้ไปในบางส่วนแล้ว ปรากฏว่าได้สร้างไม่พอใจให้กับรัฐบาลและคนชั้นสูงในขณะนั้นอย่างมาก ส่งผลให้กุหลาบและคณะต้องลาออก และได้ย้ายไปทำงานใหม่ในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง” ซึ่งกุหลาบ ก็ได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไขและพิมพ์บทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ” เพิ่มเติมจากที่ได้พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ โดยในคราวนี้ กุหลาบได้ลงชื่อจริงในฐานะคนเขียนไว้ด้วย.

³³ กุหลาบ สายประดิษฐ์, “มนุษย์ภาพ”, ไทยใหม่ (8 และ 11 ธันวาคม, 2474).

³⁴ กุหลาบ สายประดิษฐ์, “มนุษย์ภาพ”, ศรีกรุง (21 มกราคม 2474).

และกุหลาบยังได้เรียกร้องให้ทุกคนหันมาสู่น้ำกับความเป็นจริง เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ชนทุกชั้น บทความดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการจีจู้จ้อของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งก็ส่งผลให้เขาต้องลาออกจากหนังสือพิมพ์ “ไทยใหม่” และในกรณีของหนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง” ได้ถูกรัฐบาลสั่งปิดและยึดใบอนุญาตในระยะต่อมา

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถือได้ว่าเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีความศรัทธาและเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยอย่างมากคนหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า เขาได้แสดงความเห็นและเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยอย่างเปิดเผยในผลงานของตนมาในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่เขาจะเป็นผู้หนึ่งที่เห็นด้วยและให้การสนับสนุนการปฏิวัติ 2475 แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าเขาจะให้การสนับสนุนคณะราษฎรในการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เขาก็ยังคงวางตัวเป็นกลางไม่เข้าร่วมก่อการกับคณะราษฎรอย่างเป็นทางการแม้จะได้รับการทาบทามให้เข้าร่วมก็ตาม ทั้งนี้ในส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการไม่เข้าร่วมเป็นฝ่ายเป็นพวกใด จะทำให้การเขียนหนังสือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและยุติธรรมมากกว่า³⁵ ซึ่งในระยะต่อมาเขาก็ได้แสดงว่า ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้ว กุหลาบ สายประดิษฐ์ได้ทำหน้าที่นักหนังสือพิมพ์ในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างแข็งขัน

เหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 แม้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ไม่ต้องเสียเลือดเสียเนื้อและเป็นไปโดยราบรื่น หากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงการรวมกลุ่มของพลเรือนและทหารกลุ่มหนึ่งเท่านั้น มิใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มร่วมมือของประชาชนทั้งประเทศ ฉะนั้นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจึงยังคงยึดติดอยู่กับทัศนคติและค่านิยมเก่าๆ ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อทางการเมืองเช่นนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโลกเก่ากับโลกใหม่ เต็มช่องว่างที่เกิดขึ้นทางการเมือง โดยอธิบายให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศ เขาได้เน้นความสำคัญของการเปิดใจให้กว้างเพื่อให้โอกาสแก่คณะราษฎรได้ปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ และเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนที่ยึดติดอยู่กับโลกเก่ามาสู่โลกของความ

³⁵ ชนิต สายประดิษฐ์, “บันทึกและงานของกุหลาบฯ”, **โลกหนังสือ** 2,2(พฤศจิกายน, 2521) ในขณะเดียวกันนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ เองก็ถูกชักชวนจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ที่เป็นปากเสียงของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ด้วย แต่เรื่องนี้ยังไม่ทันการ เพราะวาระราษฎรก็ทำการยึดอำนาจเสียก่อน เรื่องเดียวกันนี้ วิทยากร เชียงกุล ได้ให้ความเห็นว่า กุหลาบซึ่งตอนนั้นเป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มที่มีความคิดเสรีประชาธิปไตยเป็นตัวของตัวเองมาโดยตลอด คงจะไม่ยอมเป็นเครื่องมือของฝ่ายใดอย่างง่าย ๆ ดู วิทยากร เชียงกุล, **ศึกษาบทบาทและความคิดศรีบูรพา** (กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยชุมชนเพื่อการพัฒนา และสำนักพิมพ์เล็ก, 2532), หน้า 25 – 26.

จริงในปัจจุบัน ผ่านการเขียนบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ ดังตัวอย่างเช่น บทความเรื่อง “สร้างสยามใหม่ในเวลา 7 วัน” ซึ่งได้กล่าวถึงการกระทำของคณะราษฎรว่า

“...คณะราษฎรได้ยกภูเขาทั้งลูกผ่านพระเจ้าแผ่นดินไปแม้โดยใกล้ชิด ก็มีได้
กระทำอาการชวนเซให้กระทบกระทั่งพระวรกายของพระองค์ หรือพระราชนัด
ดของพระองค์เลย คณะราษฎรได้ผ่านพระองค์ไปด้วยความเคารพ ...เรามีได้เสีย
แม้กระทั่งความสงบสุขของชาติ...”³⁶

และบทความเรื่อง “ชาติกำเนิดไม่ใช่สมรรถภาพของคน” ที่ได้กล่าวถึงปัญหาของค่านิยมเก่าๆ ของ
คนไทยว่า

“...ในประเทศสยาม ชาติกำเนิดทำที่จะมีสิทธิอยู่บ้างในจารีตประเพณี แต่ทาง
ความเป็นจริงแล้ว ชาติกำเนิดมิได้มีสิทธิเลย และสิ่งใดที่จะดำเนินไปโดยขัดกับ
ความเป็นจริงนั้น สิ่งนั้นย่อมขาดความบริสุทธิ์และจะยั่งยืนสืบไปไม่ได้ ...ชาติ
กำเนิดมิใช่เครื่องหมายบ่งบอกคุณความดีหรือความสามารถ”³⁷

จะเห็นได้ว่าบทความเหล่านี้ กุหลาบเขียนขึ้นเพื่อจะหมุนความรู้สึกนึกคิดของประชาชนให้
มาสู่หนทางแห่งความจริง ด้วยการพยายามแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของค่านิยมใหม่ ที่เชื่อถือและยึด
มั่นในคุณวุฒิและคุณธรรมของบุคคล มิใช่้วยวุฒิหรือชาติกำเนิดที่เป็นค่านิยมของไทยแต่ดั้งเดิม

นอกจากนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ยังได้พยายามให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
ของระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ด้วยการเปิดคอลัมน์ “การเมืองเบื้องต้น” ในหนังสือพิมพ์
สุภาพบุรุษ ในที่นี้ เขาได้ระบุถึงเป้าหมายทางการเมืองไว้อย่างชัดเจนว่า “..เพื่อแผ้วทางให้แก่อุดม
คติของการปฏิวัติและการร่วมมือกับรัฐบาลในการเผยแพร่วิชาความรู้ทางการเมืองแก่ประชา
ราษฎร ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของหนังสือพิมพ์ ซึ่งมุ่งหมายจะเผยแพร่วิชาความรู้ อันควร
ที่ประชาชนพลเมืองแห่งรัฐประชาธิปไตยจะพึงรู้ไว้”³⁸

แม้กุหลาบ สายประดิษฐ์ จะเป็นผู้หนึ่งที่พยายามสถาปนาการเมืองการปกครองในระบอบใหม่ให้
หยั่งรากลึกกลงไปในสังคมไทย แต่ในฐานะของนักหนังสือพิมพ์เขาก็เป็นผู้หนึ่งที่ทำ

³⁶ “สร้างสยามใหม่ในเวลา 7 วัน”, ศรีกรุง (5 กรกฎาคม 2475).

³⁷ “ชาติกำเนิดไม่ใช่สมรรถภาพของคน”, ศรีกรุง (12 กรกฎาคม 2475).

³⁸ “การเมืองเบื้องต้น”, สุภาพบุรุษ (กันยายน 2482).

วิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาลในระบอบใหม่อย่างมากคนหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลมีแนวโน้มว่าจะปฏิบัติเบี่ยงเบนไปจากหลักการประชาธิปไตยหรือจุดมุ่งหมายของการปฏิวัติ ก็จะได้รับ การคัดค้านและวิพากษ์วิจารณ์การกระทำนั้น ซึ่งการคัดค้านของกุหลาบ สายประดิษฐ์นั้น น่าสังเกตว่าเป็นการคัดค้านในนโยบายหรือพฤติกรรมของคณะรัฐบาล มากกว่าจะเป็นการคัดค้านหลักการของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย

ดังตัวอย่างเช่น ในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ที่ได้มีการปิดสภาฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และเกิดเหตุการณ์ลือออกของ “4 ทหารเสือ” ซึ่งเป็นกำลังของประเทศ โดยที่รัฐบาลไม่ได้ชี้แจงถึงสาเหตุที่ชัดเจน ซึ่งทำให้มองเห็นว่ารัฐบาลกำลังจะละเมิดหลักการของระบอบรัฐธรรมนูญ ในสมัยนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ได้เขียนบทความเรียกร้องให้รัฐบาลรีบดำเนินการเลือกตั้ง และเรียกร้องให้ 4 ทหารเสือกลับเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ดังเดิม เพราะประชาธิปไตยของไทยในขณะนั้นเป็น “...ประชาธิปไตยที่ยังเยาว์วัย เยาว์สติ เยาว์ความเข้มแข็ง ประชาธิปไตยที่เนื้อตัวยังสั่นเทา นี่แหละคือประชาธิปไตยแห่งสยาม”³⁹ และผลจากการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในคราวนั้นก็ทำให้หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยถูกสั่งปิดถึง 2 ครั้ง

อีกกรณีหนึ่ง ก็คือในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มหนึ่งได้เสนอญัตติให้ยุบพรรคเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญออกไปอีก 10 ปี ซึ่งในเรื่องนี้จอมพล ป.พิบูลสงครามก็ได้ให้ความสนับสนุนกับญัตติดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า “รัฐบาลยังมีความหวาดระแวงพวก “หัวเก่า” ที่อาจจะต้องการคืนอำนาจจากผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้นปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่เวลา แต่อยู่ที่ความปลอดภัยแห่งประชาธิปไตย”⁴⁰ ในกรณีนี้หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ที่มีกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ ได้ตำหนิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า

“...เป็นการเอาสิทธิของประชาราษฎร ไปจำหน่ายจ่ายโอนโดยพลการ และเสนอความเห็นว่าการที่รัฐบาลต้องการยุบพรรคเฉพาะกาล เพื่อที่จะได้มีโอกาสบริหารประเทศต่อไปก็อาจจะให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่ประชาชนเลือกคณะรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้ง เพราะจะเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่า รัฐบาลเป็นรัฐบาลที่ปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย และเป็นรัฐบาลของประชาชนอย่างแท้จริง”

41

³⁹ “ผู้ก่อกำเริบประชาธิปไตย”, **ประชาชาติ** (16 มิถุนายน 2475).

⁴⁰ **ประชามิตร** (16 กรกฎาคม 2483).

⁴¹ “บทเฉพาะกาล” (บทนำ), **สุภาพบุรุษ** (18 กรกฎาคม 2483).

อย่างไรก็ตามปรากฏว่า ญัตติในการยึดบทเฉพาะกาลนี้ได้รับการยอมรับในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกของสภาทั้งหนึ่งมาจากการแต่งตั้งของฝ่ายคณะราษฎร ฉะนั้น การตรวจสอบบทบาททางการเมืองของรัฐบาลที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ร่วมคัดค้านจึงไม่มีผลในทางปฏิบัติ

ในระยะต่อมา กุหลาบก็ได้เขียนบทความโจมตีแนวนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และท่าทีของรัฐบาลที่สนับสนุนญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง พร้อมกับได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475” ลงในหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ เพื่อทักท้วงท่าทีของรัฐบาลและตอกย้ำถึงอุดมคติประชาธิปไตยแก่คณะรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง โดยเขาได้กล่าวว่า

“...จุดมุ่งหมายพิเศษของข้าพเจ้าในการเขียนเรื่องนี้ อยู่ที่หาวิธีใหม่ต่อต้านมรสุมของระบอบเผด็จการในเวลานั้น ข้าพเจ้านำพฤติการณ์ของการปฏิวัติมาเรียบเรียงลงไว้ก็ประสงค์จะให้มันเป็นข้อตักเตือนแก่นักปฏิวัติกลุ่มหนึ่งที่ถืออำนาจการปกครองในสมัยนั้น ได้สำนึกถึงอุดมคติของการปฏิวัติว่า เขาได้แถลงไว้อย่างไรและความประเพณีที่เขาปฏิบัติอยู่ เป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมคติของเขาอย่างไร ข้าพเจ้าหวังจะให้เขาเหล่านั้นพึงเกิดความละอายใจและได้สำนึกตนว่าเมื่อเขาได้ทรยศต่ออุดมคติของเขา ซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายเป็นอุดมคติของประชาชนไปแล้ว ก็เท่ากับว่าเขาได้ทรยศต่อประชาชนนั่นเอง...”⁴²

ผลของการตีพิมพ์บทความ “เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475” ปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลได้กล่าวโจมตีตอบโต้ผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในรายการสนทนาของ “นายมัน – นายคง” และลุกลามไปจนถึงขั้นมีการตั้งกระทู้ถามในรัฐสภา ในกรณี “วิทยุกระจายเสียงก่อการวิวาทกับเอกชนเช่นหนังสือพิมพ์” แต่ในที่สุดความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลและหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษก็ได้คลี่คลายลง เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีจดหมายไปถึงกุหลาบ สายประดิษฐ์เพื่อขอปรับความเข้าใจและยุติการคัดค้าน อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทางหนึ่งส่งผลให้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีชื่ออยู่ในบัญชีว่าเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาล และเขาก็ได้ถูกจับกุมในข้อหาที่เรียกกันว่า กบฏไทยอิสระในระยะเวลาต่อมา

⁴² กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475 (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยพานิช, 2490), หน้า 9 –

จะเห็นได้ว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ นั้น ไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่เรียกร้องและยึดมั่นกับหลักการประชาธิปไตยอย่างเหนียวแน่นเท่านั้น แต่เขายังเป็นผู้ที่คอยตรวจสอบและระดับระบอบและวางรากฐานให้การปกครองระบอบใหม่นี้เดินไปในแนวที่เหมาะสมอีกด้วย

กลุ่ม/พันธมิตรที่ต่อต้านการปฏิวัติ 2475

ม.ร.ว.

เสนีย์

ปราโมช

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (พ.ศ.2448 - 2540) เป็นบุตรของพลโทหม่อมเจ้าคำรบ (ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ) และหม่อมแดง บุนนาค เกิดเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2448 ที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นช่วงที่บิดาเป็นผู้บัญชาการทหารอยู่ที่นั่น จากการที่ต้องย้ายตามบิดาไปรับราชการในจังหวัดต่างๆ ส่งผลให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ต้องย้ายโรงเรียนหลายครั้งด้วยกัน โดยในกรุงเทพฯ นั้นได้เริ่มเรียนที่ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ และต่อจากนั้นก็ย้ายไปเรียนที่ โรงเรียนราชินี โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนอเมริกันของ ดร.ซิมมอน วัดตะเคียน จนในที่สุดไปเรียนประจำที่โรงเรียนสวนกุหลาบจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในปี พ.ศ.2463 หลังจากนั้นได้เดินทางไปศึกษาต่อประเทศอังกฤษจนจบชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเทรนต์ (Trent) และต่อมาได้เข้าเรียนในวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด สำนัก Worcester College หลังจากจบแล้วก็ได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเนติบัณฑิตอังกฤษ สำนัก Gray's Inn จนในปี พ.ศ.2472 เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้เดินทางกลับสู่ประเทศไทย

เมื่อกลับประเทศไทยแล้ว ม.ร.ว.เสนีย์ ได้เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม โดยเริ่มจากการเป็นผู้พิพากษาสำรอง แล้วถูกบรรจุเป็นผู้พิพากษาศาลอาญา ศาลแพ่ง เลขานุการศาลฎีกา และผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ตามลำดับ ในช่วงที่ทำงานที่กระทรวงยุติธรรมนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นกรรมการร่างกฎหมายต่างๆ ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ โดยมีบทบาทร่วมร่างกฎหมายที่สำคัญๆ ได้แก่ ร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ร่างกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมรดก และร่างประมวลกฎหมายรัชฎาภิบาล นอกจากนี้ก็ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูสอนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองอีกด้วย ต่อมาในปี พ.ศ.2483 ทางราชการมีคำสั่งให้ไปเป็นทูตประจำที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงที่ประจำอยู่ที่สหรัฐอเมริกานั้นอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในปี พ.ศ.2484 ญี่ปุ่นก็ได้โจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์และบุกประเทศไทย ในครั้งนั้น รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ยอมให้ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก และประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เหตุการณ์ในครั้งนี้ส่งผลให้ ม.ร.ว.เสนีย์ จัดตั้งขบวนการเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกา โดยร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรในการต่อสู้กับฝ่ายญี่ปุ่น ภายหลังจากสงครามยุติลง ม.ร.ว.เสนีย์

ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ในปี พ.ศ.2489 รวมทั้งได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามของพรรคอีกด้วย⁴³

สำหรับแนวคิดทางการเมืองของ ม.ร.ว.เสนีย์ นั้น เขามีความเชื่อว่า สารสำคัญในการปกครองบ้านเมืองอยู่ที่อำนาจให้ประชาชนมีชีวิต สิทธิ เสรีภาพ และความสุข “ว่ากันอย่างไรๆ คือเป็นการปกครองชนิดดับทุกข์อำนาจสุขแก่ประชาราษฎร”⁴⁴ ดังนั้นการปกครองที่ดีตามทัศนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ จึงไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก ขอให้แต่เป็นการปกครองที่ดี ช่วยดับทุกข์อำนาจสุขแก่ประชาชนเท่านั้นก็พอแล้ว ซึ่งลักษณะของการปกครองที่ดีที่กล่าวถึงนี้ จะเห็นได้จากการปกครองของไทยในสมัยเมื่อยังมีพระมหากษัตริย์ทรงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่พระองค์ทรงบำเพ็ญลัทธิพ่อเมืองปกครองไพร่ฟ้าประชาชนโดยยกเอาประโยชน์สุขของประชาชนพลเมืองเป็นจุดหมายในการปกครอง⁴⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองในยุคสมัยของพ่อขุนรามคำแหงที่ ม.ร.ว.เสนีย์ เห็นว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด และเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย

“...ถ้าจะว่ากันตามแนวประกาศอิสรภาพของอเมริกา คนไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็มีทั้งชีวิตอยู่ได้ในบ้านเมืองที่ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว มีสิทธิเสรีภาพ อันประชาราษฎรในสมัยนั้นจะพึงปรารถนา กล่าวคือ สิทธิในทรัพย์สินและการรับมรดกตกทอด สิทธิในการที่จะแสวงหาความเป็นธรรมเสมอภาคกันที่สุด โอกาสที่จะแสวงความสุขโดยควรแก่อัตภาพก็มีอยู่เป็นอย่งในสมัยสุโขทัย ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงจึงได้กล่าวเป็นปิตุไ้ว่า คนในเมืองสุโขทัยนั้น ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื้อนเลื้อน...”⁴⁶

สำหรับแนวคิดประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงนั้น ถือได้ว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ที่มีพื้นฐานการปกครองตามลัทธิพ่อเมือง หรือลัทธิอเนกชนนิกรสมมติ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินหรือพ่อเมือง จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย และเป็นผู้ประกันสิทธิเสรีภาพของปวงชน โดยพระมหากษัตริย์จะทรงมีอำนาจสิทธิขาดตามระบอบ

⁴³ ดูรายละเอียดใน **ชีวลิขิต ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,).

⁴⁴ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง” ใน **ปาฐกถาทางการเมืองและปัญหาสังคม บางเรื่อง** (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระศรีนครคาม (ทอง สุทตะพินทุ) ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2509), หน้า 189.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 193.

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่จะบังคับการให้เป็นไปตามหลักประกันนั้นได้ ด้วยเหตุนี้ประชาธิปไตยแบบไทย จึงเป็นระบบการปกครองของประชาชนและเพื่อประชาชนเท่านั้น หากใช้การปกครองโดยประชาชนเหมือนกับประชาธิปไตยในประเทศตะวันตก⁴⁷

ในทัศนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่ได้มีเฉพาะประชาธิปไตยเท่านั้นที่มีมาตั้งแต่ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง แต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยก็ได้ถือกำเนิดขึ้นในยุคนี้อีกด้วย โดย “ปฐมรัฐธรรมนูญของไทย” ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวถึงก็คือ “ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง” และการจะเข้าใจในเรื่องนี้คงต้องมาทำความเข้าใจความหมายของรัฐธรรมนูญตามความคิดของ ม.ร.ว.เสนีย์ ดังที่เขาได้อธิบายไว้ว่า “...รัฐธรรมนูญหมายถึงแต่เอกสารเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง อันมีลักษณะเป็นสัญญาประชาคม คือเป็นกฎหมายสูงสุดผูกมัดให้ผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองใช้อำนาจภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น”⁴⁸ ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวนี้ ได้ทำให้ ม.ร.ว.เสนีย์ สามารถนำเอาศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงไปเปรียบเทียบกับกฎบัตรแมคนาคาตา โดยในกฎบัตรแมคนาคาตาจะมีข้อสัญญาผูกมัดพระเจ้าแผ่นดินในประการต่างๆ ในขณะที่ศิลาจารึกแม้จะไม่มีลักษณะผูกมัดอย่างแท้จริงราวเหมือนในกฎบัตรแมคนาคาตา แต่ก็มีลักษณะเป็นสัญญาประชาคม ซึ่งคำประภาษนั้นมีผลผูกพันกับพ่อขุนรามคำแหงเช่นเดียวกับที่แมคนาคาตามีผลผูกพันกับพระเจ้าจอห์น⁴⁹ ฉะนั้น ถ้าคนอังกฤษถือว่ากฎบัตรแมคนาคาตาเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของเขาได้ ก็ไม่น่าแปลกใจที่เราคนไทยควรจะถือว่าศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็น “ปฐมรัฐธรรมนูญของไทย”⁵⁰

นอกจากนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังวิเคราะห์ว่า ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่ามีข้อบัญญัติหลักๆ ที่ไม่แตกต่างไปจากข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยทั่วไป กล่าวคือ ข้อความในศิลาจารึก ได้มีการอธิบายถึงการใช้อำนาจอธิปไตย บริหาร และตุลาการ ไว้ด้วย

⁴⁷ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “คำอภิปรายในที่ประชุม นักนิติศาสตร์นานาชาติ ณ ศาลาสันติธรรม พ.ศ.2508” ใน **ปาฐกถาทางการเมืองและปัญหาสังคมบางเรื่อง**, หน้า 41 – 42.

⁴⁸ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง”, หน้า 161.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

⁵⁰ นอกจากที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จะได้ทำการเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยและอังกฤษแล้ว เขายังได้ทำการเปรียบเทียบความเป็นประชาธิปไตยของทั้งสองประเทศนี้อีกด้วย โดยเขาได้กล่าวว่า การถือกำเนิดของแมคนาคาตาในปี ค.ศ.1215 ยังไม่ใช่จุดเริ่มต้นของประชาธิปไตยที่แท้จริงของอังกฤษ ซึ่งต้องใช้เวลาอีก 400 – 500 ปี ถึงจะพัฒนาจากแมคนาคาตาไปสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ แต่ในส่วนของไทยนั้น เมื่อศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ.1283 สภาพบ้านเมืองของไทยก็มีความเป็นประชาธิปไตยไปด้วยในขณะเดียวกัน เพราะฉะนั้น “ถ้าใครกล่าวว่าอังกฤษเป็นมารดาประชาธิปไตย ไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็เป็นยายประชาธิปไตยเหนือขึ้นไปอีก เพราะเป็นประชาธิปไตยมาก่อนอังกฤษ แต่คนไทยเราไม่ขยัน สบายเข้ามากี่เที่ยว ...ถึงสมัยต่อมาลูกเกสทิเสรีภาพกันเกินไป ประชาธิปไตยจึงหาย” ดูใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 211 – 212.

“...อำนาจนิติบัญญัติในสมัยนั้น ใช้กันด้วยวิธีให้ราษฎรถือบ้านถือเมืองต่อพระ
พักตร์พ่อขุนรามคำแหงผู้เสด็จประทับเป็นประธานเหนือขดานหิน คือพระแท่น
มนังคศิลาบาตร อำนาจบริหาร ใช้กันโดยผ่านทางขุนเมืองลูกเมือง อำนาจตุลา
การ มีพ่อเมืองเป็นศาลสูงสุด เพื่อประสิทธิประสาทความยุติธรรมแก่ประชา
ราษฎรโดยเสมอกันทั่วทุกคน...”⁵¹

จะเห็นได้ว่า ในทัศนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีมานานแล้วตั้งแต่
สมัยพ่อขุนรามคำแหง และพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ก็ทรงมีแนวพระราชดำริเป็น
“ประชาธิปไตย” เป็นส่วนใหญ่⁵² แม้ในบางยุคสมัยอาจมีความนิยมชมชอบลัทธิเทวราชาอยู่บ้าง
แต่พื้นฐานการปกครองแบบพ่อกับลูก แบบธรรมราชาและประชาธิปไตยก็ไม่สูญหายไปเลย
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยได้ย่างก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ระบอบ
ประชาธิปไตยก็ได้กลับเจริญขึ้นอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่เสื่อมลงไปในยุคที่ผู้นำไทยสมัยอยุธยาเน้น
แนวคิดเทวราชามากกว่าธรรมราชา แต่อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยของไทยที่กำลังเติบโตขึ้นนี้ก็ดำรง
อยู่ได้เพียง 150 ปี ก็เกิดการพลิกแผ่นดินขึ้นในปี พ.ศ.2475

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ตามคำบรรยายของ ม.ร.ว.เสนีย์ นั้นเกิดจาก
การที่ “คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาในลัทธิเสรีภาพของปวงชน จึงใฝ่ฝันที่จะปกครองตนเอง ซึ่งข้อนี้
จะว่าเป็นผิดเป็นโทษอะไรไม่ได้ หากแต่เป็นไปตามกระแสเหตุการณ์ของโลก ตลอดจนเหตุการณ์
ในบ้านเมืองไทยของเราเอง”⁵³ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงคาดการณ์
ล่วงหน้าว่า การปกครองของไทยจะต้องเปลี่ยนไปปกครองแบบประชาธิปไตยเข้าสักวันหนึ่ง
พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ร่างรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินขึ้น เพื่อที่จะได้พระราชทานให้แก่
ปวงชนชาวไทย หากแต่มีพระญาติพระวงศ์ทักท้วงว่ายังไม่ถึงเวลา จึงยังไม่ได้การพระราชทาน
รัฐธรรมนูญกันในวันนี้ และเป็นการเปิดโอกาสให้คณะปฏิวัติ พ.ศ.2475 ซิงก์การวิงวอน
รัฐธรรมนูญไปเสียก่อน⁵⁴

สำหรับการปฏิวัติในปี พ.ศ.2475 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เห็นว่า ไม่ได้นำไปสู่ระบอบ
ประชาธิปไตยเหมือนเมื่อคราวที่คนทั้งชาติร่วมกันก่อการปฏิวัติล้มอำนาจจอมในยุคสุโขทัย เพราะ

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

⁵² ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (แมลงหวี่), **เบื้องหลังประวัติศาสตร์** (พระนคร: โรงพิมพ์สหกรณ์การพิมพ์,
2490).

⁵³ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “หัวข้อสมมนาทางการเมือง” ใน **ปาฐกถาทางการเมืองและปัญหาสังคม
บางเรื่อง**, หน้า 9.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

การก่อการปฏิวัติรัฐประหารในปี 2475 ครั้งนี้ เกิดจากบุคคลเพียงบางหมู่บางคณะเท่าใด ไม่ได้เกิดจากการร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ ดังนั้นความรักใคร่จับมือจึงไม่มีซึ่งกันและกัน การรวมกันเป็นประชาธิปไตยจึงค่อนข้างลำบาก⁵⁵ และยิ่งไปกว่านั้น การปฏิวัติรัฐประหารในปี พ.ศ.2475 นั้น “เหมือนกับว่าได้โค่นต้นโพธิ์ต้นไทรที่เคยให้ร่ม แล้วปลูกต้นตำแยขึ้นแทนที่”⁵⁶ ทั้งนี้เพราะลัทธิอำนาจพระมหากษัตริย์ที่ปกครองเป็นพ่อเมืองลงไปแล้ว ก็ไม่มีลัทธิการปกครองใหม่ที่ดีกว่ามาแทน เมื่อเริ่มจะปกครองเป็นประชาธิปไตยกันจริงๆ แม้ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองบางคนจะปรารถนาให้เมืองไทยได้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่ผู้ก่อการเหล่านั้น ก็ต้องประสบกับปัญหาที่คนไทยผู้เคยชินต่อลัทธิพ่อเมืองและยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตยด้วย เมื่อไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเช่นนี้ แม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญสักกี่ฉบับ บ้านเมืองก็จะเป็นประชาธิปไตยขึ้นมาไม่ได้ การพยายามยึดอำนาจจากกษัตริย์ในครั้งนี้ จึงเปรียบเหมือน “...สร้างบ้านจากหลังคาลงมาดิน เมื่อไม่มีเสารับ สร้างหลังคาเสร็จหลังคาก็พัง บ้านเมืองอื่นเขาเป็นประชาธิปไตยกันได้ เพราะเขามีประชาชนเป็นเสารับหลังคาประชาธิปไตย...”⁵⁷

นอกจากความไม่พร้อมของประชาชนแล้ว การปฏิบัติตัวของบรรดานักปฏิวัติรักชาติทั้งหลายในสมัยนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ไม่สามารถจะพัฒนาเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ โดย ม.ร.ว.เสนีย์ เห็นว่า การจะเป็นประชาธิปไตยตามแบบตะวันตกนั้น

“เมื่อเปิดประตูกว้าง ให้คนเข้ามาช่วยปกครองมากๆ โอกาสที่คนชั่วจะปะปนเข้ามา กับคนดีย่อมมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ...และเมื่อประชาชนได้เห็นดังนั้นก็เริ่มรู้สึกเบื่อหน่าย และหวนกลับไปคิดถึงความร่มเย็นที่เคยได้รับในสมัยที่ปกครองกันโดยลัทธิพ่อเมือง การแตกแยกหันหลังให้กันจึงได้เกิดมีขึ้นในแผ่นดินระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง... และเมื่อผู้ปกครองแผ่นดินไม่ได้รับความไว้วางใจ ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนจากประชาชนเช่นนี้ ก็เลยเตลิดเข้ารกเข้าพงไปใหญ่ กลายเป็นการปกครองตามอำเภอใจ การเมืองในเมืองไทยจึงถอยหลังเข้าคลอง กลับไปเป็นกินเมืองโกงเมืองกันเกร่อไปหมด”⁵⁸

⁵⁵ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง”, หน้า 200.

⁵⁶ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ห้วงข้อสมมนาทางการเมือง”, หน้า 10.

⁵⁷ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง”, หน้า 192.

⁵⁸ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ห้วงข้อสมมนาทางการเมือง”, หน้า 10 – 11.

จะเห็นได้ว่า ในทัศนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช การปฏิวัติ 2475 มีฐานะเป็นเพียงแค่การรัฐประหาร แย่งอำนาจจากกษัตริย์ลงสู่คณะบุคคล โดยไม่มีการสร้างสรรค์ใดๆ ในทางการเมืองเกิดขึ้น นอกจากมีรัฐธรรมนูญเร็วขึ้น ซึ่งต้องนับว่าเป็นผลเสียมากกว่าผลดีแก่ประเทศชาติ เพราะอย่างไรก็ตาม ก็จะมีการพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว กระนั้นก็ดี ถึงแม้ว่าจะมีรัฐธรรมนูญจากการพระราชทานเกิดภายหลังเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ขึ้นก็ตาม แต่การถือกำเนิดนั้นเป็นไปอย่างผิดธรรมชาติ กล่าวคือ ไม่ได้เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป และกลุ่มคนที่ทำการเรียกร้องนั้นได้ทำผิดหน้าที่ คือได้ทำการยึดอำนาจ ซึ่งถือเป็นแบบอย่างที่ไม่เลวร้ายอันจะมีต่อเนื่องไปอย่างไม่รู้จบรู้สิ้น ความคิดของคนบางกลุ่มที่ต้องการ "จำกัด" อำนาจของกษัตริย์ถือเป็นสิ่งเลวร้าย เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเป็นการทำผิดธรรมชาติ และผิดข้อตกลงที่มีมาตามประเพณี เป็นการกระทำที่ขัดกับวัฒนธรรมไทยและเลียนแบบวัฒนธรรมของตะวันตกมาอย่างผิดๆ กระทำการฝืนกาลเวลา เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความพร้อมเลย สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายหลังการยึดอำนาจในปี พ.ศ.2475 คือการสถาปนาระบอบ "กษัตริย์หลายองค์" ขึ้นแทนกษัตริย์องค์เดียว⁵⁹ และมีการแย่งอำนาจกันเอง ทำให้การเมืองการปกครองของประเทศไทยตกอยู่ในวัฏจักรแห่งความชั่วร้ายของการปฏิวัติรัฐประหารตลอดมา

ร.ท.จنگล

ไกรฤกษ์

ร.ท.จنگล ไกรฤกษ์ (พ.ศ.2444 - 2511) เป็นบุตรขุนเสาวรักษ์บรรณาคม (ชิต ไกรฤกษ์) และคุณลินจี่ ไกรฤกษ์ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อปี พ.ศ.2465 และได้เข้าเป็นนายทหารสังกัดกรมทหารราบที่ 15 จังหวัดนครราชสีมา ต่อมาได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการ และเมื่อสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ.2469 ก็ได้กลับไปรับตำแหน่งผู้บังคับหมวดทหารตามเดิม และในช่วงนี้ จنگล ไกรฤกษ์ ได้มีโอกาสรู้จักกับพระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ทหาราบ) ซึ่งในขณะนั้นเป็นเสนาธิการทหารกองทัพบกที่ 1 การได้รู้จักในครั้งนั้นได้ทำให้ทั้งสอง "มีการติดต่อทางใจกันตั้งแต่นั้นมา จนกระทั่งร่วมกันทำการกบฏในเดือนตุลาคม พ.ศ.2476"⁶⁰ ต่อมา ได้รับการบรรจุเป็นนายทหารเสนาธิการแผนยุทธการและฝึกทหารกรมเสนาธิการในสังกัดของพันโทหม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงศ์ เทวกุล และที่กรมเสนาธิการนี้ จنگล ไกรฤกษ์ ได้มีปัญหาคัดแย้งกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ จึงทำให้ถูกโยกย้ายออกไปรับราชการในต่างจังหวัด โดยประจำอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดสุดท้ายก่อนที่จะประสบกับภัยพิบัติทางการเมือง ด้วยการเข้าร่วมกับพระยาศรีสิทธิ

⁵⁹ นี่เป็นทัศนะความเห็นและเป็นคำของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, เบื้องหลังประวัติศาสตร์.

⁶⁰ จنگล ไกรฤกษ์, หนังสืออนุสรณ์พิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จنگล ไกรฤกษ์ (พระนคร: ศูนย์การพิมพ์, 2512), หน้า 32.

สงคราม หลวงพลหาญสงคราม ก่อการกบฏในนาม “คณะกู้บ้านเมือง” ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 และภายหลังจากพ่ายแพ้ในครั้งนั้น เขาได้ถูกจับและถูกจองจำที่คุกบางขวางและเกาะตะรุเตาเป็นเวลานานถึง 11 ปี ในฐานะนักโทษการเมือง

สำหรับจุดยืนทางการเมืองของ จงกล ไกรฤกษ์ จากภูมิหลังของเขาจะเห็นได้ว่า เขาเป็นผู้หนึ่งที่ไม่นิยมระบอบใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ถึงแม้ในระยะแรกเขาจะไม่ได้มีทัศนคติเชิงลบต่อเหตุการณ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 แต่จากสภาพการแก่งแย่งและความขัดแย้งกันในหมู่ผู้นำทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ส่งผลให้ ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์แสดงจุดยืนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งถือกำเนิดขึ้นภายหลังการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 และได้แสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อคณะราษฎร โดยเฉพาะปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป.พิบูลสงครามอย่างชัดเจน โดยเขาเห็นว่า การปฏิวัติในปี พ.ศ.2475 เป็นเพียงการก่อการของนายทหารและพลเรือนกลุ่มเล็กๆ ในนามของ “คณะราษฎร” ที่หลอกลนายทหารจากหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาเป็นกำลังในวันก่อการ ทั้งๆ ที่นายทหารเหล่านั้นไม่รู้เลยว่าตัวเองกำลังมาเป็นฐานให้กับการปฏิวัติยึดอำนาจจากกษัตริย์

ดังนั้น ความสำเร็จของการยึดอำนาจวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จึงไม่ได้มาจากกำลังอันแข็งแกร่งของคณะราษฎรหรือแรงสนับสนุนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ แต่มาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเองที่ทรงเสียสละพระราชอำนาจ และทรงกระทำเพื่อประชาธิปไตย ด้วยการยอมโอนอ่อนผ่อนตามฝ่ายคณะราษฎร ทรงยอมลดพระราชอำนาจของพระองค์ลงอยู่ภายใต้กฎหมายเอง ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่พี่น้องปวงชนชาวไทยตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2475 แล้ว แต่แนวพระราชดำริของพระองค์ท่านก็ยังไม่ทันใจ “คนกลุ่ม 70 คน (คณะราษฎร – ผู้อ้าง) ซึ่งจับอาวุธแย่งยึดอำนาจในตอนเช้า เมื่อเรื่องทราบถึงพระองค์ในตอนบ่าย ก็ทรงสนับสนุนทันที ทรงอดทนกล้ำกลืนความเจ็บแค้นที่ถูกบริภาษ ทรงเป็นผู้เสียสละพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ ตั้งแต่นั้นที่แรกของการเปลี่ยนแปลง...”⁶¹

จะเห็นได้ว่า ในทัศนะของ จงกล ไกรฤกษ์ ระบอบรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 นั้น ไม่ได้เกิดจากการยึดอำนาจของผู้ก่อการแล้วมีการตกลงกันร่วมกันระหว่างพระมหากษัตริย์และราษฎร ดังที่ปรีดี พนมยงค์พยายามอธิบาย⁶² แต่เกิดจากการ “ยอม” เสียสละของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการ “พระราชทาน” อำนาจสูงสุดในการปกครองให้

⁶¹ จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตายแต่ชื่อยัง** (พระนคร: เกื้อกูลการพิมพ์, 2507), หน้า 172.

⁶² ดูรายละเอียดในส่วนคำอธิบายที่กล่าวถึงปรีดี พนมยงค์ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างหน้า และดูเพิ่มเติมได้ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, **ความคิด ความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2546), บทที่ 2 และ 4.

เป็นของปวงชน⁶³ ซึ่งในการนี้ถ้าพระองค์ทรงคิดจะแย่งพระราชอำนาจกลับคืนมา การก่อการก็คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงลงไปได้โดยเรียบร้อย ฉะนั้น รัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยของไทยภายหลัง พ.ศ. 2475 จึงได้มาจากการ “พระราชทาน” ขององค์พระมหากษัตริย์ มากกว่าจะมาจากการยึดอำนาจของคณะราษฎร ในกระบวนการนี้ การก่อการในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เร่งให้การพระราชทานรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้นเท่านั้น

ในส่วนของคณะราษฎรในสายตาของ จงกต ไกรฤกษ์ นั้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มข้าราชการชั้นผู้น้อย ซึ่งจงกต ไกรฤกษ์ มีความเห็นว่า “มีอุดมการณ์สับสน” และได้จัดการประชุมคิดหาวิธีทำลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในร้านกาแฟเล็กๆ แบบเดียวกับที่ฮิตเลอร์ประชุมพรรคพวกจัดตั้งพรรคนาซี⁶⁴ โดยที่ในสมัยนั้นคนกลุ่มนี้ไม่มีทั้งกำลังและไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำได้ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ในระยะต่อมา คณะราษฎรกลุ่มนี้จะพยายามเข้ามาชิงอำนาจทางการเมืองด้วยกำลังทหาร และก็ทำให้ระบอบประชาธิปไตยที่กำลังเริ่มเติบโตในช่วงรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา มีอันต้องสะดุดลงไป (ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า)

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่นำโดย พระยาทรงสุรเดช พระยาพลพล พยุหเสนา และพระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นต้น คนกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจสำคัญ ภายหลังการเปลี่ยนแปลง 2475 และเป็นกลุ่มคนที่ จงกต ไกรฤกษ์ เห็นว่า “เพ็งเล็งประโยชน์ของบ้านเมืองยิ่งกว่าประโยชน์ของคณะราษฎร”⁶⁵ กลุ่มทหารเสนีได้วางตัวในฐานะเป็นผู้พิทักษ์และปกป้องระบอบใหม่มากกว่าที่จะเข้ามาเป็นผู้นำรัฐบาลโดยตรง จึงได้มีการเชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา ขุนนางรุ่นในระบอบเก่าให้เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทย ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาก็ถือว่าเป็น

“...เพชรเม็ดเอก ที่เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตย ยิ่งกว่าเพชรเม็ดต่างๆ ของคณะราษฎรที่มีอยู่ ซึ่งยังเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ไม่ได้ได้รับความนิยมเชื่อถือในวงกว้าง จึงได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลในสมัยเริ่มแรกประชาธิปไตย และสามารถบริหารราชการมาด้วยความราบรื่นในครรลองของการพลิกแผ่นดินใหม่ แม้กลุ่มชนใน

⁶³ จงกต ไกรฤกษ์, *ตัวตายแต่ชื่อยัง* .

⁶⁴ จงกต ไกรฤกษ์ *อยู่อย่างเสือ* กรุงเทพฯ: นพบุรุษการพิมพ์, 2546, หน้า 139 หนังสือเล่มนี้ จงกต ไกรฤกษ์ได้เขียนขึ้นในช่วงบั้นปลายชีวิต ในระหว่างปี พ.ศ.2504-2510 แต่ไม่ได้มีการจัดพิมพ์ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2546 บุตรชายของท่าน คือ คุณโกศล ไกรฤกษ์ ได้นำเอาต้นฉบับมาให้อาจารย์วิทยากร เชียงกูล อ่านและนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่ขึ้นเป็นครั้งแรก

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162 – 163.

ระบอบเก่าที่ต้องสูญเสียโอกาส, อำนาจ และต้องได้รับอัปยศก็พากันกลักรุ่นไม่มีใครขัดขึ้นคิดจะแย่งอำนาจและแก้แค้น เพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ผู้เป็นจอมคนทั้งระบอบเก่าและใหม่ ทรงเป็นผู้สูญเสียมากกว่าใครๆ ได้ทรงเออววยไปกับรัฐบาลพระยามโนฯ ในระบอบใหม่เสียแล้ว”⁶⁶

สภาพทางการเมืองภายใต้รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ในทัศนะของ จงกล ไกรฤกษ์ จึงมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยค่อนข้างมาก เพราะว่าเป็นรัฐบาลที่ทุกฝ่ายก็ให้การสนับสนุนและคอยประคับประคอง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันพระมหากษัตริย์ ข้าราชการอาวุโส ฝ่ายประชาชน และแม้กระทั่งกลุ่มนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ที่มีฉายาว่าเป็น “นายทหารเสือ” ของฝ่ายคณะราษฎร ที่คอยกุมอำนาจทางทหารไม่ให้ใครใช้กำลังอาวุธเข้ายึดอำนาจละเมิดวิธีการของประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม แม้หลายฝ่ายจะคอยให้ความคุ้มครองการปกครองในระบอบใหม่ แต่ก็ยังคงมีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มพยายามเข้าแทรกแซง และคอยบั่นทอนความเป็นประชาธิปไตยที่เพิ่งเริ่มต้นนี้

คนหนึ่ง ซึ่งบ่อนทำลายรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้แก่ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งจงกล ไกรฤกษ์ เห็นว่า เป็น “ผู้มีอุดมคติทางการเมืองเป็นนักสังคมนิยมฝ่ายซ้ายจัด”⁶⁷ และเป็นผู้ที่พยายามจะเปลี่ยนประเทศไทยให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการพยายามเสนอรัฐธรรมนูญตามแบบอย่างของประเทศรัสเซียโดยเลียนแบบสตาลิน แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วย จึงได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นประกาศในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 อย่างไรก็ตาม ปรีดี พนมยงค์ก็ไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น ยังคงได้มีการพยายามเสนอโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติตามอย่างคอมมิวนิสต์เข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งยังมีการรวมสมัครพรรคหัวรุนแรงจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองขึ้น เพื่อแสวงหาอำนาจในทางการเมือง “เมื่อได้แล้วก็เอาสีแดงทาพื้นแผ่นดินไทยนั้น”⁶⁸ จากพฤติกรรมของปรีดี พนมยงค์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้นายกรัฐมนตรี พระยามโนปกรณนิติธาดาต้องหาทางแก้ไขด้วยการไม่พิจารณาเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติของปรีดี พนมยงค์ และมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการตั้งพรรคการเมือง เพื่อป้องกันไม่ปรีดี พนมยงค์ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจสูงสุดทางการเมืองได้ นอกจากนี้ พระยามโนปกรณนิติธาดายังได้ตราพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2476 รวมทั้งได้หาทางแก้ไขปัญหานี้โดยให้ปรีดี พนมยงค์เดินทางไปต่างประเทศพลางก่อนในช่วงเวลาหนึ่ง

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186 – 187.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน.

กระนั้นก็ตาม การที่ปรีดี พนมยงค์ถูกส่งออกไปต่างประเทศนี้ ดูเหมือนจะทำให้สถานะความมั่นคงของประชาธิปไตยของไทยดีขึ้น แต่เหตุการณ์กลับยิ่งดูเลวร้ายลงเมื่อกลุ่มทหารเสือ โดยเฉพาะพระยาทรงสุรเดชกับพระยาพหลพลพยุหเสนา เกิดแตกแยกกันเอง จนนำไปสู่การลาออกของทั้ง 4 ทหารเสือ และเกิดการเข้ามาแทรกแซงของหลวงพิบูลสงคราม โดยอาศัยช่องว่างทางอำนาจนี้ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง ด้วยการชักชวนให้พระยาพหลพลพยุหเสนาทำการ “ปฏิวัติซ้อน” ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 ซึ่งการยึดอำนาจในครั้งนี้ จงกล ไกรฤกษ์ เห็นว่าเป็นการ “กุมอำนาจเอาไว้เป็นของตนหรือของชนกลุ่มน้อย ไม่ให้ประเทศบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตยได้ พวกขุนนางข้าราชการรุ่นเก่าที่ได้เสียสละยศและตำแหน่งไปแล้วจะพากันท้อแท้เสียใจ นานไปก็จะคิดกลับมาแก้แค้นกู้อำนาจคืน ชาติบ้านเมืองจะถูกยื้อแย่งอำนาจกันกลับไปกลับมา...”⁶⁹ การปฏิวัติซ้อนในเดือนมิถุนายน 2476 จึงถือได้ว่าเป็นจุดสะกดครั้งสำคัญของประชาธิปไตยไทย ที่อำนาจจะไม่ได้เป็นอำนาจของปวงชนอีกต่อไป แต่จะเป็นอำนาจของกลุ่มคนผู้มีกำลังและมีอาวุธที่จะเข้ามาแก่งแย่งกัน และที่ยิ่งไปกว่านั้นการปฏิวัติซ้อนในครั้งนี้ได้นำปรีดี พนมยงค์ และแนวคิดคอมมิวนิสต์กลับเข้ามาสู่สังคมการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง⁷⁰

จากสภาพการเมืองไทยภายหลังการปฏิวัติซ้อนในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2476 จึงทำให้กลุ่มบุคคลคณะหนึ่งซึ่งรวมตัวกันในนามของ “คณะกู้บ้านเมือง” ลุกขึ้นมาต่อต้านและเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 การก่อการในครั้งนั้นได้นำไปสู่การปะทะกันระหว่างทหารของทั้งสองฝ่ายจนในที่สุดฝ่ายคณะกู้บ้านเมืองซึ่งนำโดยพระองค์เจ้าบวรเดชก็พ่ายแพ้ และเหตุการณ์ในครั้งนั้นต่อมาได้ถูกเรียกว่า กบฏบวรเดช โดยที่ในส่วนของความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มผู้ก่อการกบฏในครั้งนี้ เห็นว่า การกบฏบวรเดชเป็นความพยายามที่จะให้การปกครองของประเทศกลับมาเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้นและสมบูรณ์อย่างแท้จริง ดังที่ จงกล ไกรฤกษ์ หนึ่งในกบฏคราวนั้น ได้กล่าวไว้ว่า

“คำขาดของพระองค์เจ้าบวรเดช แม่ทัพกบฏในครั้งนั้นประสงค์ไปในวิธีการของระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ถ้าฝ่ายรัฐบาลยอมรับเสียแต่ครั้งนั้นจะมีบุญคุณ

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241.

⁷⁰ แม้รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาในขณะนั้น จะพยายามจะปฏิเสธว่า ปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้มีเจตนาดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ แต่ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ และคณะกู้บ้านเมืองก็ยังคงเห็นว่าปรีดีเป็นคอมมิวนิสต์อยู่ดี และถึงแม้ฝ่ายคณะกู้บ้านเมืองจะพ่ายแพ้มีฐานะเป็นกบฏต่อแผ่นดิน แต่ จงกล ไกรฤกษ์ ก็เห็นว่า ประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์เหตุการณ์ในคราวนั้นไว้แล้วว่า “รัฐบาลผิด – กบฏถูก” เพราะในภายหลังปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เป็นคอมมิวนิสต์ไปแล้วจริงๆ โดยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดู จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตายแต่ชื่อยัง**, หน้า 328.

ต่อชาติประเทศอย่างยิ่งล้น ตรงที่ได้สร้างแบบอย่างของรัฐบาลที่ดีไว้ แต่จำเพราะ
มีความหลงผิดเกิดขึ้นโดยคิดว่าถ้ายอมปองดองก็เท่ากับยอมให้รัฐบาลต้อง
สิ้นชีวิตลง...(จึงรับ) การปกครองดองไม่ได้ ...วัตถุประสงค์ทั้ง 6 ประการของฝ่าย
กบฏได้กลายเป็นข้อเรียกร้องต้องการของปวงชนมาทุกยุคทุกสมัย..."⁷¹

และถึงแม้คณะกู้บ้านเมืองจะพ่ายแพ้ แต่สิ่งหนึ่งที่กบฏบวรเดชได้ทำไว้ให้กับประวัติศาสตร์
การเมืองของไทยในทัศนะของ จงกล ไกรฤกษ์ ก็คือ การทำให้ “คอมมิวนิสต์ต้องยับยั้งชั่งใจและได้
ทำให้โครงการณัฏฐะศรีอารีย์ของนายปรีดี พนมยงค์ ชะงักงันไป”⁷² ซึ่งแม้ว่าประชาธิปไตยของ
การเมืองไทยหลังจากนี้ไปแล้วจะไม่มีคุณสมบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน แต่ก็ยังดีกว่าที่
ชาติบ้านเมืองนี้จะล่มจมเพราะเป็นพวกคอมมิวนิสต์

อรัญญ์ พรหมชมภู หรืออุดม ศรีสุวรรณ

อรัญญ์ พรหมชมภู หรืออุดม ศรีสุวรรณ เกิดเมื่อปี ค.ศ.1920 ที่จังหวัดลำปาง มีบิดาเป็น
คนจีนผสม และมารดาเป็นเงี้ยว – ไทยใหญ่ ได้รับการศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่น ซึ่งเป็นโรงเรียน
เอกชนของหมอสอนศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ชาวอเมริกันชื่อ Kenneth McKenzie และใน
ปี ค.ศ.1938 เขาและเพื่อนได้เดินทางไปยูนนานประเทศจีน เพื่อเข้าร่วมต่อสู้กับญี่ปุ่น ที่นั่นเขาได้
ทำงานเป็นล่ามให้กับ The Red Cross and the Esperanto Association ต่อมาเขาได้สมัครเข้า
เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ CCP ของจีน หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เขาได้เดินทาง
กลับเมืองไทยพร้อมกับ พายัพ อังคสิงห์ และได้โอนย้ายมาสังกัดอยู่กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง
ประเทศไทย ในปี ค.ศ.1946 โดยมีพายัพเป็นผู้ให้การรับรอง

อรัญญ์ พรหมชมภู ถือได้ว่าเป็นนักเขียนฝ่ายซ้ายไทยรุ่นแรกๆ ที่ได้อธิบายการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ได้อย่างเป็นระบบมากที่สุดตามแนวทางของลัทธิเหมา

⁷¹ จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตายแต่ชื่อยัง**, หน้า 345. และดูเพิ่มเติม ชัยอนันต์ สมุทวณิช 14 ตุลา **คณะ
ราษฎรกับกบฏบวรเดช** กรุงเทพฯ: ชมรมประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517
ซึ่งอธิบายเรื่องราวในแบบเดียวกันว่า คณะราษฎรเป็นพวกประชาธิปไตยจอมปลอม เปรียบได้กับรัฐบาลของ
จอมพลถนอม กิตติขจร ในขณะที่กบฏบวรเดช เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง เปรียบได้กับขบวนการนิสิตนักศึกษา
และประชาชนที่ทำการต่อสู้โค่นล้มรัฐบาลเผด็จการทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

⁷² จงกล ไกรฤกษ์, “ชีวิตนักการเมือง” ใน **หนังสืออนุสรณ์พิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จงกล ไกร
ฤกษ์**, หน้า 107.

เจ้อ ตุง⁷³ และได้สร้างศัพท์ทางการเมืองขึ้นใช้เป็นการเฉพาะในกลุ่มฝ่ายซ้ายของตนเอง เป็นจำนวนมากอีกด้วย โดยเขาได้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองเป็นขั้นๆ จากสังคมบุพกาลมาสู่สังคมศักดินาทุนนิยม และสังคมนิยมตามลำดับ กล่าวคือ สังคมไทยเป็นสังคมศักดินาแต่โบราณ และได้เปลี่ยนมาเป็นกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา นับตั้งแต่มหาอำนาจหรือจักรพรรดินิยมทำการขยายอำนาจคุกคามประเทศไทย

ในความคิดของอรรถวิทย์ พรหมชมภู เหตุการณ์ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เป็นเพียงแค่การรัฐประหารของพวกขุนนางและทหาร เป็นการนำอำนาจการเมืองจากศักดินามาแบ่งให้นายทุนน้อยและนายทุนชั้นกลาง โดยที่ไม่มีการจัดชนชั้นเจ้าที่ดินและศักดินาออก เหตุการณ์นี้ไม่อาจถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติเพราะว่าไม่ได้มีการขูดรากถอนโคนต้นตอของโรคพยาธิของสังคม คือจักรพรรดินิยมและศักดินา เขากล่าวว่า “คณะรัฐบาลของผู้ก่อการ 24 มิถุนายน มิได้ขูดรากโคนตอแห่งภัยที่ประเทศชาติ และประชาชนได้รับจากจักรพรรดินิยมและศักดินานิยมเลย สิ่งปฏิบัติไปนั้นเป็นไปอย่างผิวเผิน”⁷⁴

อรรถวิทย์ พรหมชมภู ได้กล่าวโจมตีปรีดี พนมยงค์ และ จอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างตรงไปตรงมา ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การจัดทำระบบกฎหมายใหม่ และการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับต่างประเทศนั้น ไม่ได้แปลว่า ประเทศไทยมีเอกราชสมบูรณ์เลย เรื่องดังกล่าวเป็นการโฆษณาของคณะราษฎร ซึ่งไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง⁷⁵ เพราะสภาพความเป็นจริงของสัญญาการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบใหม่ภายหลังที่ได้ยกเลิกสัญญาเก่าไปแล้วนั้น มีลักษณะ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” และไม่เสมอภาคอย่างยิ่ง พวกคณะราษฎรนั้น ได้ร่วมมือกับจักรพรรดินิยม และปล่อยให้พวกจักรพรรดินิยมเข้ามากอบโกยและขูดรีดผลประโยชน์จากประชาชนไปอย่างสะดวก⁷⁶

ในส่วนของรัฐธรรมนูญ และสภาพผู้แทนที่เกิดขึ้นภายหลังปี 2475 นั้นก็มีความเป็นจริงอยู่บ้าง แต่ “สภาพที่แท้จริงนั้น มิได้มีประชาธิปไตยทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างที่ต้องการ มูลฐานของปัญหาเหล่านี้อยู่ที่ประชาชนยังมิได้รับความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ และมูล

⁷³ การวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้ ขอให้ดู ทรงชัย ณ ยะลา, “ปัญหาการศึกษาวิถีการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎีกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา” วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง 1: 2 (มีนาคม – เมษายน, 2524), หน้า 1 – 98.

⁷⁴ อรรถวิทย์ พรหมชมภู, เส้นทางสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษร, 2522, หน้า 126.

⁷⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 126.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129

ฐานของปัญหาเศรษฐกิจอยู่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ ยังมิได้หลุดพ้นจากการรีดนาทาเร้นแบบศักดินา และกึ่งศักดินา..”⁷⁷

จะเห็นได้ว่า อรรถภูมิตต ปรหมชฌมฏ ไม่ได้อธิบายเรื่อง “ศักดินา” ในแบบประเพณีทางสังคม และกฎหมาย หากแต่ได้สร้างทฤษฎีศักดินาและทฤษฎีเมืองขึ้นกึ่งศักดินาขึ้นใหม่ โดยเขาพิจารณาแบบศักดินาว่าเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองหลักของไทยและมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดี ในการพิจารณาสถานะและความหมายของการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ปรากฏว่า อรรถภูมิตต มีความเห็นที่สอดคล้องกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ อยู่อย่างมาก กล่าวคือ เขาก็พิจารณาว่าเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2475 นั้นเป็นเพียงแค่การรัฐประหารของพวกขุนนางและทหาร

ควรกล่าวด้วยว่า อรรถภูมิตต ปรหมชฌมฏ ม.ร.ว.เสนีย์ และ ร.ท.จงกล แม้ว่ามีทัศนะไม่นิยมระบอบใหม่ภายหลัง พ.ศ.2475 เหมือนกัน แต่ทั้งสามท่านต่างก็มีวิถีทางการต่อสู้ทางการเมืองที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อรรถภูมิตต ปรหมชฌมฏ ปรากฏอย่างชัดเจนว่ามีวิถีทางการต่อสู้ตามแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และต่อมาเปลี่ยนสังกัดมาเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งวิถีทางดังกล่าวนี้จะเป็นวิถีทางที่ทั้ง ม.ร.ว.เสนีย์ และ ร.ท.จงกล ไม่เห็นด้วยและต่อต้านอย่างแข็งขัน สำหรับประเด็นของการต่อสู้ทางการเมืองที่คนสองกลุ่มนี้แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ประเด็นที่ว่า จะจัดการอย่างไรกับระบบ “ศักดินา” ที่ยังคงดำรงอยู่ โดยข้อเสนอของอรรถภูมิตต ปรหมชฌมฏ และฝ่ายซ้ายไทย ก็คือ “โค่นล้มสิทธิพลจักรพรรดินิยม ศักดินาที่เหลือเดน และพวกฟาสซิสต์นิยมเผด็จการที่เป็นสมุนของจักรพรรดินิยม เพื่อเอกราชประชาธิปไตย สันติภาพ และความอยู่ดีกินดีของประชาชน”⁷⁸ ตรงข้ามกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ จงกล ไกรฤกษ์ ซึ่งมีทัศนะว่า ระบบการเมืองสังคม และวัฒนธรรมเก่าของไทยนั้นมีคุณค่าที่ควรรักษาให้อย่างมั่นคง ในประการสำคัญคือ ระบบเก่าและวัฒนธรรมเก่าของไทยนั้นมีเนื้อหาที่เป็นประชาธิปไตยอยู่แล้วแต่โบราณ

สรุป

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ และอรรถภูมิตต ปรหมชฌมฏ ต่างก็เป็นผู้แทนของกลุ่ม/พันธมิตรที่ไม่นิยมและต่อต้านการปฏิวัติ 2475 ด้วยกันทั้งสิ้น โดยต่างก็เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 มีสถานะเป็นเพียงการรัฐประหารเท่านั้น ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยและก่อให้เกิดการเปลี่ยน

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 291.

ระบบการผลิตแบบใหม่ขึ้นภายในประเทศแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสามท่านจะมีทัศนะต่อการเปลี่ยนการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ไปในทางเดียวกัน แต่จากจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกันโดยเฉพาะอรุณภูมิ พรหมชมภู ที่มีฐานะเป็นผู้นำฝ่ายซ้ายของไทยนั้น ก็ทำให้คำอธิบายของพวกฝ่ายซ้ายกับฝ่ายอนุรักษนิยมของไทยมีลักษณะร่วมกันได้ กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายซึ่งโดยหลักการความคิดความเชื่อแล้วเป็นคู่ตรงข้าม แต่ก็มีศัตรูร่วมกัน คือ พวกคณะราษฎร โดยทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายอนุรักษนิยมมีทัศนะร่วมกันว่าพวกคณะราษฎรได้สร้างระบอบประชาธิปไตยจอมปลอมขึ้นมาภายหลังการรัฐประหารวันที่ 24 มิถุนายน 2475

อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่แตกต่างกันภายในกลุ่ม/พันธมิตรดังกล่าวก็มีอยู่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ทั้ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ร.ท.จกกล ไกรฤกษ์ เห็นว่า มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมาโดยตลอด ในขณะที่อรุณภูมิ พรหมชมภู เห็นว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือสังคมการเมืองของไทยก่อนปี พ.ศ.2475 เป็นสังคมศักดินา ไม่ใช่สังคมการเมือง “ประชาธิปไตย” ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลให้บรรดากลุ่มผู้รับสืบทอดความคิดของกลุ่ม/พันธมิตรดังกล่าว กลายเป็นกลุ่มที่มีแนวคิดทางการเมืองแตกต่างกัน และกลายมาเป็นคู่ต่อสู้กันทางการเมืองในภายหลัง กล่าวคือ กลุ่มที่สืบทอดความคิดจากทางสายของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ร.ท.จกกล ไกรฤกษ์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีแนวความคิดไปทางอนุรักษนิยม ดังตัวอย่างเช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และสุลักษณ์ ศิวรักษ์⁷⁹ หรือกลุ่มผู้ข้าราชการและทหาร ดังตัวอย่างเช่น พลเอกแสวง เสนาณรงค์⁸⁰ ในขณะที่กลุ่มผู้รับสืบทอดความคิดของอรุณภูมิ พรหมชมภู นั้น ก็คือกลุ่มฝ่ายซ้ายไทย ทั้งที่เป็นแกนนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเป็นฝ่ายซ้ายอิสระ ซึ่งกล่าวโดยรวมแล้ว เราอาจเรียกคนกลุ่มนี้ได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อในทฤษฎี กึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา⁸¹

⁷⁹ ดูใน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “การปรับตัวของระบบราชการไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง” ในวรเดช จันทรศร และวณิต ทรงประทุม (บรรณาธิการ), **ระบบราชการไทย: สภาพปัญหาและข้อเสนอจากฝ่ายการเมือง ข้าราชการ นักวิชาการ และธุรกิจเอกชน** (กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2528) และ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย** (กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น, 2529).

⁸⁰ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้นำข้าราชการและทหารได้นำแนวคิดประชาธิปไตยแบบไทยมาใช้ โดยมีการตีความให้เป็นประโยชน์แก่กลุ่มของตนนับตั้งแต่การยึดอำนาจ พ.ศ.2500 และ พ.ศ.2501 เป็นต้นมา ซึ่งการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบเผด็จการนั้น น่าจะเป็นวิธีการที่ทั้ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ร.ท.จกกล ไกรฤกษ์ ไม่เห็นด้วยและต่อต้านเป็นอย่างมาก ดู แสวง เสนาณรงค์, **ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ: บททางเลือกสรรแล้วของสถานีวิทยุสองศูนย์** (กรุงเทพฯ: โชคชัย เทเวศน์, 2508).

⁸¹ ดูการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องนี้อย่างเป็นทางการได้จากงานเขียนของ ทรงชัย ณ ยะลา, 2524, อ้างแล้ว.

ในทางตรงข้าม กลุ่ม/พันธมิตรที่ให้การสนับสนุนการปฏิวัติ 2475 ที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่สร้างคำอธิบาย และเรื่องบอกเล่าที่สนับสนุน การปฏิวัติ พ.ศ.2475 อย่างชัดเจน รวมทั้งยังเป็นผู้ที่ต่อสู้และช่วยประคับประคองให้ระบอบใหม่ ภายหลังการปฏิวัติ 2475 มีความมั่นคงและเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มากขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตเช่นกันว่าวิถีทางในการต่อสู้ทางการเมืองของทั้งสามคนจะต่างกันไปตามแนวคิดและสถานภาพทางสังคมการเมือง ซึ่งก็ส่งผลให้คำอธิบายประกอบเกี่ยวกับการปฏิวัติ 2475 มีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดด้วย ดังจะเห็นได้จากการให้คำจำกัดความของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงเห็นว่าควรใช้คำว่า “ปฏิวัติ” ส่วนปรีดี พนมยงค์มีความเห็นว่าควรใช้คำว่า “อภิวัฒน์” เป็นต้น

ถึงแม้ว่าจะมีความขัดแย้งทางความคิดกันอย่างมากในบางประเด็น แต่คำอธิบายหลักๆ ของการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ของทั้งสามคนดังกล่าวข้างต้นก็คล้ายคลึงกัน และคำอธิบายดังกล่าวก็ กลายเป็นต้นแบบของคำอธิบายที่ให้ความสำคัญแก่การปฏิวัติ 2475 ในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนของ ยุคสมัยจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้” กฎหมาย ซึ่งได้รับสืบทอดไปยังคนรุ่นถัดมา รวมทั้งในสมัยปัจจุบันที่นิยมในแนวการอธิบายดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นสาธุศิษย์และผู้นิยมแนวทางของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ผลิตงานเขียนออกมา เป็นจำนวนหนึ่งเพื่อยืนยันแนวทางในการต่อสู้ทางการเมืองของผู้นิยมในการปฏิวัติ 2475 ตัวอย่าง ของนักเขียนในกลุ่มนี้ ได้แก่ สุพจน์ ด่านตระกูล และไสว สุทธิพิทักษ์ เป็นต้น⁸²

ในกรณีของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ปรากฏว่ามีผู้สืบทอดความคิดอยู่ในสาย กระบวนการต่างประเทศ เช่น งานเขียนของ สิริ เปรมจิตต์ เรื่องประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทย เป็นต้น⁸³ ส่วนกุหลาบ สายประดิษฐ์นั้น มีทั้งชื่อเสียงและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจาก ปัญญาชนไทย นักคิด และนักหนังสือพิมพ์ไทยที่ถือว่าตนเองเป็นนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมแบบมนุษยนิยม

84

⁸² ดู สุพจน์ ด่านตระกูล, **ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์** (กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์, 2514); และ ไสว สุทธิพิทักษ์, **ดร.ปรีดี พนมยงค์** (กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์, 2526)

⁸³ สิริ เปรมจิตต์ เคยเป็นเลขานุการรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ และเขียนหนังสือทั้งในเรื่อง รัฐธรรมนูญ และประวัติผู้นำทางการเมือง โดยมีลักษณะเด่นของตนเองที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากหม่อมเจ้า วรรณไวทยากร วรวรรณ ดูคำนำ ในหนังสือ **ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทย** กรุงเทพฯ: ประจักษ์วิทยาการ, 2511

⁸⁴ ดูตัวอย่างของคำยกย่องในลักษณะนี้ได้จาก วิทยากร เชียงกูล, อ้างแล้ว, 2532.

ดังนั้น บุคคลทั้ง 6 ท่าน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม/พันธมิตรทางความคิด จึงมีบทบาทอย่างแข็งขันทั้งในช่วงที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ และมีอิทธิพลทางความคิดอย่างมากต่อมาถึงคนรุ่นหลัง รวมทั้งผู้คนในสมัยปัจจุบัน โดยที่ชื่อเสียงของคนทั้งหกได้กลายเป็นเสาหลักของแนวความคิดทางสังคมการเมืองชนิดต่างๆ รวมทั้งมีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวความคิด การรับรู้ และคำอธิบายเรื่องการปฏิวัติ 2475 โดยที่ผู้ศึกษาและสนใจที่ต้องการรู้ความหมายและความสำคัญของเหตุการณ์ปฏิวัติ 2475 จำเป็นต้องเลือกงานเขียนของปัญญาชนที่กล่าวนามข้างต้นคนหนึ่งคนใดขึ้นมาอ่านและศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเลือกโดยความตั้งใจที่จะศึกษา คือรู้ว่าเลือกเพราะเหตุใด และเลือกโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือโดยความบังเอิญที่งานของท่านเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นการปฏิวัติ หรือเป็นการรัฐประหารของประเทศไทย ทั้งนี้ขึ้นกับการตีความที่แตกต่างกัน และการตีความที่แตกต่างกันนั้น ก็ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระของตนเอง รวมทั้งเป็นการดำรงอยู่ที่เป็นฐานสำคัญของความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้ตลอดมา และตลอดไป.